

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER
UITGAVE VAN HET INSTITUUT VOOR ECONOMISCHE GESCHRIFTEN

6^E JAARGANG

WOENSDAG 16 NOVEMBER 1921

No. 307

INHOUD

Blz.

DE KAS VAN DEN STAAT DER NEDERLANDEN door Prof. Mr. Ant. van Gijn	991
Industrialisatie van den Woningbouw door Ir. A. Plate	993
Een Tweede Deutsche Electromontaan-trust III door Dr. W. Mautner	996
Londensche Correspondentie	999
Index-cijfers	1000
AANTEKENING:	
Keynes over de daling van de mark	1001
OVERZICHT VAN TIJDSCHRIFTEN	1002
MAANDCIJFERS:	
Ontvangsten van Spoor- en Tramwegmaatschappijen, Juni 1921	1002
Emissies in October 1921	1003
STATISTIEKEN EN OVERZICHTEN	1003—1009
Geldkoersen.	Effectenbeurzen.
Wisselkoersen.	Goederenhandel.
Bankstaten.	Verkeerswezen.

INSTITUUT

VOOR ECONOMISCHE GESCHRIFTEN

Algemeen Secretaris: Mr. G. W. J. Bruins.
Assistent-Redacteur voor het weekblad: D. J. Wansink.
Secretariaat: Pieter de Hooghweg 122, Rotterdam.
Aangeteekende stukken: Bijkantoor Ruige Plaatweg 37.
Telef. Nr. 3000. Telegr.adres: Economisch Instituut.
Postchèque- en girorekening Rotterdam No. 8408.

Abonnementsprijs voor het weekblad franco p. p. in Nederland f 20,—. Buitenland en Koloniën f 25,— per jaar. Losse nummers 50 cents.

Leden en donateurs van het Instituut ontvangen het weekblad gratis.

De verdere publicaties van het Instituut uitgaande ontvangen de abonné's, leden en donateurs kosteloos, voor zoover daaromtrent niet anders wordt beslist.

Advertenties f 0,50 per regel. Plaatsing bij abonnement volgens tarief. Administratie van abonnementen en advertenties: Nijgh & van Ditmar's Uitgevers-Maatschappij, Rotterdam, Amsterdam, 's-Gravenhage.

14 NOVEMBER 1921.

Ook deze berichtswEEK bleef de toestand van de geldmarkt onveranderd. Particulier disconto werd voor 4% à 4½ pCt. verhandeld. Prolongatiegeld was iets vaster; 3¼ à 3½ pCt. werd genoteerd, maar wederom kwam er op slechts drie van de zes werkdagen een notering tot stand.

* * *

De wisselmarkt was de afgelopen week veel rustiger dan de voorafgaande. De stemming bleef flauw, zonder dat de dalingen beduidend waren; zelfs waren markten eerder beter, vooral in het midden der week, toen de koers zich enkele oogenblikken tot 1,25 kon verheffen.

LONDEN, 12 NOVEMBER 1921.

Het feit, dat een der banken haar uitstaande saldi opvorderde en er nog steeds aanzienlijke beleggingen in Treasury Bonds plaats vonden, leidde tot een verdere beperking van den overvloed van crediet-aanbod der laatste weken, hoewel over het algemeen de condities nog gemakkelijk bleven.

Gemeenlijk werd 3½ pCt. berekend voor vernieuwing van daggeld; nieuw geld deed 2 tot 3½ pCt. en 7-daags geld 3½ pCt.

De disconto-markt vertoonde nog weinig teekenen van herleving; de disconto's waren evenwel over de heele lijn hooger:

2-maands bankaccepten	3¾— ¹⁵ / ₁₆ pCt.
3- " " "	3 ¹⁵ / ₁₆ —4 " "
4- " " "	3 ¹⁵ / ₁₆ —4 " "
6- " " "	4½ pCt.

DE KAS VAN DEN STAAT DER NEDERLANDEN.

In particuliere bedrijven heeft men steeds op twee zaken ernstig te letten: 1°. dat de baten de lasten in behoorlijke mate overtreffen, zoodat er winsten worden gemaakt en 2°. dat de kas van voldoende middelen is voorzien — of wel dat die zoo noodig gemakkelijk verkregen kunnen worden door gebruik te maken van het crediet van het bedrijf — opdat alle geldelijke verplichtingen op den vervaltermijn kunnen worden nageleefd. Een bedrijf kan winstgevend zijn, maar niettemin op sommige oogenblikken zijn leiders slapeloze nachten bezorgen, omdat dit door omstandigheden in of buiten het bedrijf niet over voldoende geldmiddelen beschikt, om aangegane verbintenissen tot betaling na te komen.

Voor den Staat der Nederlanden bestonden deze kasmoelijkheden voor den oorlog feitelijk niet. Als men goede gronden had kunnen vinden om uitgaven onder de buitengewone te rangschikken, dan baarden die den Minister van Financiën geen zorgen meer. Hij kon zich concentreeren op de moelijkheden, welke het sluitend maken van de gewone inkomsten en uitgaven (wij zouden kunnen zeggen van de baten en lasten van de exploitatierekening) medebracht. De kas voldoende gevuld houden ten einde ook aan de buitengewone uitgaven het hoofd te bieden, hetzij door uitgifte van vlottende schuld, hetzij als deze te hoog werd door uitgifte van een blijvende leening, gaf wel eenige zorgen, wat de details der operatiën betrof, maar meer ook niet.

In den oorlog is zulks veranderd. Iedereen herinnert zich hoe het reeds vier maanden na den aanvang van den oorlog wenschelijk bleek tot zeer bijzondere maatregelen, met name een semi-gedwongen leening, over te gaan, om de kaseischen tengevolge van de ongewone crisis-uitgaven meester te blijven. En dat is zoo gebleven en gaf het aanschijn aan 5 semi-gedwongen en één feitelijk gedwongen, leeningen.

Gelukkig hebben wij bij gelegenheid van de behandeling van deze laatste — laatste ook in de rij — vernomen, dat de Regeering meende, dat het nu niet dat gedwongen of half gedwongen leenen uit moest zijn. Het is ook te wenschen, want in toenemende mate werd het geforceerde leenen van de ingezetenen: leenen van de Nederlandsche Bank, die de stukken, welke men half of geheel gedwongen thuis kreeg, onder gunstige conditiën in beleening nam en dus de daarvoor noodige gelden door bankpapierdrukken in de wereld hielp. Voor zoover het om niet gedwongen Indische leeningen ging, zagen wij niets dergelijks door de Javasche Bank op belangrijke schaal doen. Bij alle verschil van meening over de beruchte inflatie is men het wel hierover eens, dat voor zoover het geld voor leeningen van den Staat door de circulatiebank (trouwens tot op zekere hoogte ook door andere banken) wordt geleverd bij wege van vergroting der geldcirculatie, zulks tot ongewenschte inflatie leidt.

Is het intusschen wenschelijk, dat er niet meer half of heel gedwongen leeningen worden uitgegeven en dat niet meer (zoowel bij geheel vrijwillige als bij de gedwongen leeningen) extra gunstige beleeningsbepalingen worden gemaakt door de circulatiebank(en), met het uitspreken van die wenschelijkheid alleen komt men er niet; er moet ook gezorgd worden, dat de schatkist niet in de positie gerake om daartoe toch te moeten overgaan.

Hoe staat het nu hiermede ten onzent? Helaas, kan het antwoord niet bevredigend luiden. De vlottende schuld is hooger dan ooit opgelopen en het ziet er niet naar uit; dat het bedrag daarvan gemakkelijk te verminderen zal zijn.

In de millioenennota becijfert de Minister per 5 September een vlottende schuld van f 726.7 millioen. Dit bedrag was op 7 November reeds tot f 823 millioen gestegen. Het zal binnenkort afnemen met hetgeen gestort wordt op de Indische leening. Blijft het in Indië geteekende en gestorte bedrag van die leening in Indië (waar ook schuld van den Lande (Indië) bij de Javasche Bank is af te doen); dan geeft die storping hier een vermindering met f 38 millioen, dus tot 785 millioen, waar echter tot 1 Januari nog wel wat stijging tegenover zal staan. Blijven wij echter bij 785 millioen per 1 Januari 1922. Wij willen er dadelijk aan herinneren, dat dit bedrag wel ten name van den Staat loopt, maar bij verre niet geheel een wenkelijken kasachterstand van den Staat beteekent. Op 7 November was daarvan f 343 millioen ten laste van de koloniën, terwijl er vorderingen van de schatkist op Crisisinstellingen en op buitenlandsche mogendheden tegenover stonden van rond f 150 millioen. Wij willen ook erkennen, dat er nogal veel pleit voor het betoog, in het jongste jaarverslag van de Nederl. Bank te vinden, dat de omstandigheden reden geven om niet tot snelle consolidatie van de vlottende schuld in vaste leeningen over te gaan. Momenteel gaat het met de plaatsing van schatkistpapier — zoo ter vervanging van dat wat afgelopen is, als om in nieuwe kasbehoeften te voorzien — wel naar wensch, al is het feit, dat er f 130 millioen aan schatkistpapier rechtstreeks bij de Nederlandsche Bank is geplaatst, waar door de geldcirculatie dat bedrag grooter is, een donkere vlek in de wekelijksche opgave van den stand der Rijkskas.

Maar het schatkistpapier — de vlottende schuld — kan toch niet altijd blijven toenemen. En het zal groote moeite kosten hiertegen te waken. Bezien wij hoe de gang van zaken in 1922 zich laat aanzien.

Volgens de ingediende begroeting van Nederland zal er in 1922 voor f 207 millioen aan buitengewone (kapitaals-) uitgaven kunnen worden gedaan, tot een bedrag van f 15.8 millioen te dekken door buitengewone onvangsten en dus tot een bedrag f 191.200.000 door leening (op korten of langen termijn) te dekken. Hierbij zal allicht komen een tekort van ruim f 28 millioen op den gewonen dienst, zoodat er in het ge-

heel f 220 millioen zal zijn op te nemen. Voor Indië wordt er over 1922 geraamd een tekort van f 129 millioen op den buitengewonen dienst en den vlootbouw en een van f 61 millioen op den gewonen dienst, te zamen f 190 millioen. M.a.v. er zal in 1922 in een bedrag van pl.m. f 410 millioen aan nieuw leening-geld voor den Staat en Indië zijn te voorzien. Indië krijgt wel wat geld daarginds, doch leunt in hoofdzaak op 's Rijks schatkist. Ten einde eenig inzicht te geven in de kansen op mogelijkheid, dat een zoodanig bedrag wordt geconsolideerd in blijvende leeningen, zoodat de vlottende schuld per saldo niet nog verder toeneemt, kunnen wij slechts vermelden, wat er in den laatsten tijd op het gebied van consolidatie is gezien. De Staat consolideerde laatstelijk door een gedwongen leening in Mei 1920. In Mei j.l. is een wet aangenomen, waarbij de Minister van koloniën wordt gemachtigd om voor Indië f 250 millioen te leenen, tegen ten hoogste 7 pCt. Terecht heeft men besloten zulks in gedeelten te doen en uitgegeven werden in Juli f 75 millioen à 7 pCt., bedrag, dat zeer ruim overteekend werd en in October f 100 millioen à 6½ pCt., waarvan slechts f 56 millioen genomen werd; te zamen dus f 131 millioen. Gaarne willen wij aannemen, dat dit laatste bedrag, indien het tegen 7 pCt. uitgegeven ware, wederom geheel geplaatst zoude zijn. En wij willen desnoods ook aannemen, dat als de Staat nog daarenboven voor zijne rekening f 100 millioen uit wilde geven in het begin van 1922, ook daarvoor, als de rentevoet niet te laag wordt gekozen, plaatsing te vinden zal zijn. Zoodat er dan f 275 millioen in een jaar tijds geconsolideerd zoude zijn. Maar wij gelooven veel te optimistisch te worden, als wij wilden aannemen, dat er in het dan volgende tijdperk van een jaar wederom f 275 millioen aan Indische en Nederlandsche schuld geheel vrijwillig zouden worden opgenomen, ook al wordt de uitgifte zeer aantrekkelijk gemaakt. De omstandigheden waren dezen zomer en dit najaar zeker niet ongunstig voor het uitgeven van staats- (inc. koloniale-) leeningen. Het publiek heeft een, vermoedelijk overdreven, schrik voor de, gedurende eenige jaren zoo geliefde, aandeelen gekregen. Er is veel geld van de aandeelenmarkt naar de obligatiemarkt overgegaan. Maar door de bijna twee milliard aan Nederlandsche en Indische leeningen, in zeven jaren tijds uitgegeven is er oververzadiging ten aanzien van staatsschuld.

Ongetwijfeld is er een sterk vermeerderde belangstelling voor schatkistpapier, doch het aantrekkelijke daarvan is, dat men, met een niet te lage rente en met zekerheid voor zijn volle kapitaal, over een jaar de beslissing, hoe men beleggen wil, terug krijgt. Die belangstelling voor schatkistpapier kan in zeer korten tijd verdwijnen en zal zulks ook doen, als er eenige verbetering intreedt in het bedrijfsleven, d.w.z. als datgene geschiedt, wat noodig is om de tekorten op den gewonen dienst van Nederland en Indië (en daarmee de behoefte aan kasgeld) niet nog veel grooter te doen worden dan zij thans geraamd zijn.

Het is dus zeer bedenkelijk om er op te rekenen, dat men de f 400 millioen aan nieuw geld (buiten de hooge belastingen) noodig wel door uitgifte van schatkistpapier bij het publiek zal kunnen krijgen en zich dus over uitgifte van leeningen geen zorgen behoeft te maken. Voor eenigszins optimistisch gestemde omtrent de wederopleving van handel en industrie is er eerder reden om te twijfelen, of er wel voor een bedrag aan schatkistpapier, als thans bij het publiek is geplaatst, t.w. f 620 millioen, op den duur liefhebberij zal bestaan, en of dit dus niet meer en meer naar de Nederlandsche Bank zal verhuizen, d.w.z. tot creatie van bankpapier, met de gevolgen van dien, aanleiding zal geven. Slotsom dezer beschouwingen is, dat er alle reden is om de buitengewone uitgaven zooveel mogelijk in te krimpen en tevens door forse bezuinigingen te waken tegen tekorten op den gewonen dienst. Gelukkig is de Regeering met betrek-

king tot de Zuiderzee reeds in die richting gegaan. Zij zal wel inzien, dat ook bij de oplossing van het woningvraagstuk behalve naar weinig „bijdragen” moet gestreefd worden naar weinig „voorschotten”. Men zegge niet, dat dit niet helpt, omdat er dan toch van elders kapitaal moet komen voor den al of niet gesubsidieerden particulieren bouw. Want 1o. schiet menig een, die reeds veel staatsschuld bezit, liever het geld voor woningbouw voor op hypotheek, al of niet door bemiddeling van hypotheekbanken en 2o. worden er van elke f 100 millioen voor woningbouw bestemd allicht 5000 woningen méér gebouwd door particuliere bouwers dan door woningwetvereenigingen of gemeenten.

Er zijn echter meer posten onder de buitengewone uitgaven, die nog eens goed bekaken moeten worden uit het oogpunt, of die aangevraagde bedragen besluit noodzakelijk zijn; zoo b.v. de posten „voorschotten aan het Bouwfonds voor Binnenlandsche Zaken en voor Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen” (thans geraamd op f 8.025.000) en voorschotten tot uitbreiding van het kapitaal van het Staatsbedrijf der Posten, Telegrafie en Telefonie (thans geraamd op f 26.985.000). Voor zoover de vermindering van die posten zoude leiden tot minder bouwwerken van staatswege, zoude zulks tévens ten goede komen aan den zoo noodigen woningbouw, welke zwaar zucht onder de — naar nagenoeg algemeene meening te zeer — opgedreven loonen der bouwvakarbeiders.

Er is echter nóg een punt ten opzichte waarvan groote zorgvuldigheid noodig is, t.w. het uitleenen door den Staat (en door zijn filialen) van groote sommen aan het buitenland. Deze credietoperatiën loopen niet over de Staatsbegroting (zelfs niet waar de Staat zelf rechtstreeks de uitleener is) doch alleen over de kasrekening van den Staat en trekken daardoor minder de aandacht, maar zij belasten de kas op gelijke wijze als de buitengewone uitgaven en de tekorten op den gewonen dienst. In dit verband nu moge er op worden gewezen, dat in de Tweede Kamer de kasmoeilijkheden van den Staat weinig of niet de aandacht schijnen te hebben.¹⁾ Of dit te wijten is aan de omstandigheid, dat niemand der leden er zich rekenschap van geeft of weet te geven, dan wel, dat men de zaak niet belangrijk genoeg acht naast de vele belangrijke — en ook onbelangrijke zaken — die veel tijd vorderen, is moeilijk te zeggen. Maar zeker is het, dat er bij voorbeeld bij de behandeling in de afdelingen van de verlenging met 5 jaren van het aan Frankrijk verleende crediet van f 25 millioen²⁾ niet de minste aandacht schijnt te zijn gewijd aan den invloed daarvan op den stand der kas. Algemeen was men met de verlenging ingenomen, een opmerking werd slechts gemaakt over de veranderde stemming; dat echter deze verlenging de Fransche schatkist ontlast en in staat stelt om de papiercirculatie aldaar wat kleiner te houden, maar daarentegen bij ons de moeilijkheden vergroot en allicht tot een wat omvangrijkere geldcirculatie zal leiden, dan wij zouden hebben als het voorschot op tijd terug betaald werd, schijnt, te oordeelen naar het Voorloopig Verslag, geen punt van overweging te zijn geweest.

Het is mogelijk, dat in dit speciale geval niet-toestaan van de verlenging om politieke redenen het ergere kwaad zoude zijn. Maar dan had het juist op den weg van de Volksvertegenwoordiging gelegen eens flink te doen uitkomen, welk een belangrijk offer wordt gebracht door een kleinen Staat, welks schatkist ook voor groote moeilijkheden staat — althans met de mogelijkheid van het ontstaan daarvan

¹⁾ Hierop wijst ook de sterke oppositie, welke (blijkens het Voorl. Versl.) bestaat tegen de afwachtende houding, die de Regeering in zake het groote Zuiderzeepjan wil aannemen.

²⁾ Waarbij nog wel f 30 millioen zullen komen door een filiaal van den Staat aan Frankrijk tot 1922 voorgeschoten en die bij niet verlenging van dat voorschot op een of andere wijze in de schatkist zouden vloeien.

ernstig heeft rekening te houden. Als het Nederlandsche Parlement blijken geeft dat niet te gevoelen, is het geen wonder, dat in Frankrijk de legende blijft bestaan, dat wij geen raad weten met onzen kapitaalrijkdom en dat men er daar zelfs geen flauw vermoeden heeft, dat de Nederlandsche Staat en Nederl.-Indië te zamen in 1922 méér nieuw kapitaal in hun zaak moeten (?) steken dan het gansche Nederlandsche volk waarschijnlijk in staat is in één jaar (door minder te verteren dan het produceert) vrijwillig te vormen.

Te oordeelen naar de jongst bekende cijfers van de Vermogensbelasting is er tusschen 1914 en 1919 in het geheel geen kapitaal gevormd in Nederland. Wel is het *geldelijk* bedrag van al de vermogens van f 16000 en meer, iets meer dan verdubbeld, doch dit weegt maar even op tegen de halveering van de waarde van het geld. En sedert 1914 is de wijze van berekening van de waarde van het onroerend goed zóó gewijzigd, dat gelijkblijven van de totaalcijfers der belaste vermogens feitelijk beteekent: achteruitgang. De cijfers van 1 Mei 1920 zullen wel weer gunstiger zijn, maar die van 1921 weer minder, terwijl die van 1922 allicht zullen achterstaan bij die van 1919. Waar moet dan het kapitaal vandaan komen, dat in 1922 noodig zal zijn voor de altijd noodige uitbreiding van de tienduizenden kleine bedrijven en van sommige groote bedrijven, voor den woningbouw door particulieren en eindelijk voor de f 320 millioen, die Nederland en Indië in uitbreiding van hun zaak willen steken, alsmede voor de f 90 millioen, die zij boven hun inkomen zullen verteren?

Het antwoord kan niet anders zijn dan: door hetgeen Schumpeter noemt „gedwongen kapitaalvorming”. Wanneer de Staat b.v. min of meer gedwongen leeningen uitgeeft, doch daarop feitelijk voor de intekenaren wordt gestort door de banken, die nieuw geld kunnen scheppen, of wel, wanneer de Staat rechtstreeks bij de Nederlandsche Bank geld opneemt en deze daarvoor geld creëert, dan krijgt de Staat wel de noodige koopkracht om zijn buitengewone uitgaven en het tekort op zijn gewonen dienst te dekken, doch zulks geschiedt *door de koopkracht van alle geld, dus van alle vaste inkomens te verminderen*. Zij, die juist konden rondkomen van hun inkomen, moeten dus *minder gaan verbruiken en dit mindere verbruik* stelt den Staat in de mogelijkheid méér te verbruiken. Lieden, die er niet aan zouden kunnen denken om minder te verbruiken, ten einde *voor zich zelf* kapitaal te vormen, moeten nu minder gaan verbruiken, opdat er kapitaal gevormd worde, waarvan de geldfabrikanten — Banken of Staat — de rente genieten. Voor zoover de Staatskapitaaluitgaven leiden tot een dadelijke verhooging van de productie der natie, is het niet zoo erg, want dan wordt de grove onbillijkheid spoedig gedeeltelijk goed gemaakt door de waardestijging van het geld, waartoe de grotere productie leidt. Maar al zullen op den duur alle kapitaalsuitgaven van den Staat tot verhooging der productie leiden (anders worden ze geheel ten onrechte gedaan), het is zeker niet te verwachten, dat de meeste der thans voorgestelde tot een spoedige verhooging der productie voeren zullen en zeker is zulks niet het geval met de gewone uitgaven, die met geleend geld gedekt zullen worden, omdat de belastingen tekort schieten. Zoodat ten slotte wederom zij het sterkst onder de zaak lijden zullen, die reeds het meest onder de waardedaling van het geld geleden hebben!

Beperking op buitengewone uitgaven die niet terstond zeer productief zijn, is mitsdien *even* noodig als op de gewone uitgaven.

ANT. VAN GIJN.

INDUSTRIALISATIE VAN DEN WONINGBOUW.¹⁾

In den laatsten tijd worden in Holland op min of meer groote schaal woningblokken in beton gezet.

¹⁾ Zie pgns. 517, 547 en 575 van den jaargang 1919.

Zoowel in technische kringen als daarbuiten wordt bij voortdurend de vraag gesteld, welke verwachtingen men daarvan mag koesteren. Voor zoover de vraag in engeren zin gesteld wordt, kan het antwoord in het kort luiden, dat momenteel de voordeelen van betonbouw in hoofdzaak voortvloeien uit de mogelijkheid om met minder geschoolde bouwvakarbeiders, dan bij de baksteenwoningen noodig zijn, den bouw tot stand te brengen. Zonder deze werkkrachten van den gewonen baksteenbouw af te houden, kan dus door gebruik van beton de woningproductie worden opgevoerd. Daarbij kan dan de onafhankelijkheid van de op hoogen prijs gehouden baksteen als tweede voordeel genoteerd worden.

Geeft men aan de vraag echter een wijdere strekking, en wil men zich rekenschap er van geven of den betonwoningbouw al dan niet nog een groote ontwikkeling in de toekomst wacht, dan blijkt dat het antwoord op die vraag niet te geven is, zonder deze ontwikkeling te zien als onderdeel van een veel omvangrijker vraagstuk.

Over dit omvangrijke vraagstuk, dat in het kort als „industrialisatie van den woningbouw” betiteld kan worden, een en ander te vermelden, is doel van dit artikel. Ik beperk mij daarbij tot hoofdzaken.

Voorop gesteld worde, dat hier slechts behandeld wordt de bouw van woningen, welke in groote hoeveelheden steeds vereischt worden, d.i. dus in hoofdzaak de volkswoning en de kleine middenstandswoning in de groote stad.

Geschiedenis vóór 1914.

Als men in het kort magaat de ontwikkeling van den woningbouw in de laatste 3 à 4 eeuwen, dan valt het volgende te constateeren:

a. de bouw is in hoofdzaak gebaseerd gebleven op dezelfde technieken. Hoofdmaterialen: baksteen voor de muren, hout voor vloeren, ramen en deuren. Alleen in de dakconstructie kwam eenige wijziging, doordat het pannen dak veelal vervangen werd door het platte houtcement of mastiek dak.

Toepassing van ijzerconstructies eenst en betonconstructies later, welke in de 19e en 20e eeuw achtereenvolgens bij den utiliteitsbouw in al zijn vormen zoo'n overwegende rol gingen spelen, vindt bij den woningbouw niet plaats.

b. In den bedrijfsvorm treedt geen wijziging in. Al mogen in het eind der 19e en begin 20e eeuw enkele bouwers eens een 100-tal woningen tegelijk gebouwd hebben, het organisatorisch karakter blijft overwegend dat van het klein-bedrijf. De timmermansbaas leidt dit nu evenals in den renaissance-tijd. Gebruik van wetenschappelijk meer geschoolde krachten komt niet voor; de woningbouw ondergaat tot vóór den oorlog niet de invloeden, welke in zoo tal van industriele en handelondernemingen leidden in de richting van ontwikkeling naar groot-bedrijfsvormen, met taakverdeling onder de leidende personen en specialiseering in onderdeelen;

c. de woningruimte wordt voor de onderste klassen gaandeweg vergroot, gevolg enerzijds van het rijker worden der maatschappij, anderzijds doordat de bouwers hoe langer hoe meer wat men noemt uit den bouw alles uit wisten te halen. Dit laatste echter ten koste van de kwaliteit. Deze daalde zoozeer, dat van overheidswege door middel der bouwverordeningen grenzen gesteld moesten worden;

d. de achteruitgang van de kwaliteit vindt o.m. zijn oorzaak in den achteruitgang van het handwerk. Waar de woningbouw in tegenstelling met zoo tal van andere producten nog voor een belangrijk deel handwerksproduct is (al het metselwerk o.a.) en het handproduct sedert den gildetijd regelmatig in kwaliteit daalde, draagt de kwaliteit der woningconstructie hiervan noodzakelijk de gevolgen.

We zien dus zoowel in techniek als in organisatie een belangrijke afwijking met hetgeen bij het overgrote deel van andere producten valt waar te nemen.

In plaats van een steeds beter wordend en in het algemeen goedkoop wordend machinaal product, als gevolg van een hand in hand gaande ontwikkeling van techniek en bedrijfsorganisatie in stijgende lijn, zien we in den woningbouw een ontwikkeling, welke in technischen zin in hoofdzaak dalend genoemd moet worden.

Aldus de gang van zaken tot Augustus 1914.

Ingrijpende verandering door den oorlog.

Met den oorlog komt, zooals bij tal van artikelen de groote prijsstijging van het woningproduct. De hieruit ontstane moeilijkheden zijn echter van een omvang en een aard als vermoedelijk bij geen enkel ander product het geval is. De woning is, beoordeeld naar haar belang voor de maatschappij, bijna op één lijn te stellen met de eerste levensbehoefte (graan, kleeren enz.). Wel kan men redeneeren, dat gemis aan woning voor den betrokkene nog geen levenskwestie is, omdat hij immers bij anderen kan gaan inwonen, maar welke gevolgen dit heeft, indien het euvel op groote schaal aan den dag treedt, blijkt reeds thans duidelijk.

Daarbij komt nog deze bijzonderheid, dat bijv. voedsel en kleeren enerzijds bij groote vraag binnen afzienbaren tijd in voldoende kwantiteit geproduceerd kunnen worden, terwijl anderzijds dergelijke artikelen in korten tijd verbruikt worden, waardoor een te hooge aanschaffingsprijs geen gevolgen voor langen duur geeft. Met de woning is dit net andersom. De productie vordert veel meer tijd, terwijl de periode gedurende welke de woning haar dienst moet doen, wel 50 à 100 jaar bedraagt. Gedurende al dien tijd dus drukt een hoog bouwbedrag op de exploitatie, waarvan de kosten verre boven de te vragen huur uitgaan. Het gevolg hiervan moet dus zijn: of hooge overheidsbijdragen op de huren of nog grooter vermindering van kwaliteit. Aan de overheidsbijdragen komt echter een eind, terwijl een verdere kwaliteitsvermindering, afgezien nog van de bezwaren, welke daaruit voor de bewoning voortvloeien, tot zoo abnormaal hooge afschrijvings- en onderhoudskosten moet leiden, dat de verlaging van het huurcijfer weer grootendeels te niet gedaan wordt.

Uitweg noodzakelijk. Niet te vinden in opheffing van het ambacht.

Er moet dus een uitweg gezocht worden. Er zijn er die erop speculeeren dat het ambacht, meer speciaal het metselaars- en timmermansvak, gaandeweg weer omhoog gebracht kan worden. Zij zullen bedrogen uitkomen. Het mag denkbaar zijn, dat het peil van het werk iets omhoog gebracht kan worden, een opvoering in werkelijk beteekenende mate is ondenkbaar. Toch zou dit noodig zijn om in financieel opzicht een eenigszins beteekenende vermindering van kosten, zich afspiegelende in minder afschrijving en onderhoud, te weeg te kunnen brengen. Het is bovendien de vraag of de bouwkosten en daarmee de annuïteit niet nog omhoog zouden gaan. Er zou toch meer materiaal noodig zijn (zwaarder houtafmetingen bijv.) en de betere kwaliteit handwerk zou nagenoeg zeker beduidend meer arbeidsuren vergen. De loonen zouden dus heel sterk moeten dalen en de arbeidslust belangrijk vermeerderen om de hoogere kwaliteit werk tegen minder kosten te krijgen. Maar afgezien hiervan is een dergelijke gedachtengang te veel in strijd met de ontwikkeling, welke wij overal om ons heen waarnemen.

De oude bouwmethode geeft bovendien slechts weinig kansen tot verdere ontwikkeling meer. Zij lijkt om zoo te zeggen haast uitgestudeerd en men zal dus naar nieuwe wegen moeten zoeken, om op den duur te kunnen komen waar men wezen wil, d.w.z. den bouw van bij de exploitatie zich zelf bedruipende woningen. Bij het zoeken van die nieuwe wegen doet men dan verstandig de meest natuurlijke te zoeken, dat wil in dit geval zeggen, zooveel mogelijk aansluit-

ting te zoeken bij datgene wat om ons heen in alle andere takken van nijverheid valt waar te nemen.

Geïndustrialiseerde woningbouw.

Men komt dan tot een zoogenaamden geïndustrialiseerden woningbouw, waaronder te verstaan een woningbouw, welke in tegenstelling met den ouden kleinbedrijfsvorm in technischen en organisatorischen zin meer het karakter der industriële grootbedrijven aanneemt. Om daartoe te komen, moet een geheel ontwikkelingsproces doorgemaakt worden, waarvoor jaren noodig zijn. Er zal daarbij nooit een moment komen, waarop men een juiste vergelijking kan trekken tusschen de kosten van het geïndustrialiseerde woningproduct — om het zoo nu maar te noemen — en het oude (in hoofdzaak) handwerksproduct. Bij geen ander artikel heeft men de vergelijking ooit zoo kunnen stellen, de ontwikkelingstijd is daarvoor te lang. Zelfs zal in den aanvang van het proces het oude handwerksproduct het in den regel in prijs nog wel winnen van het product, waarbij de eerste pogingen tot meer moderne werkwijze worden toegepast. Hierin ligt bij het woningbouwvraagstuk thans weer een eigenaardige moeilijkheid, welke in het bijzonder in ons land naar voren komt. Gaat de ontwikkeling van productiesysteem bij andere artikelen gewoonlijk buiten het oog van de maatschappij haar gang, bij den woningbouw is dit anders. Hier wordt in letterlijken en figuurlijken zin aan den weg getimmerd, terwijl de noodzakelijkheid van ingrijpende overheidsbemoediging in de laatste jaren (men kan dit goed of afkeuren, daarover gaat het thans niet), in ons landje in het bijzonder, het woningproductievraagstuk midden in de politieke arena gebracht heeft. Dit staat een rustige ontwikkeling van het bouwbedrijf in bovenstaanden zin in den weg. Welke rol de politiek daarbij speelt, blijkt o.a. hieruit, dat zelfs dagbladen, wier redacteurs gewoonlijk voor de ontwikkeling van groothandel en grootindustrie in de bres springen, zich terughoudend toonen, zoodra zij over onderwerpen betreffend de ontwikkeling van het woningbouwbedrijf schrijven. Politiek vertroebelt dan de helderheid van inzicht.

Is de weg naar een geïndustrialiseerd woningproduct dus een lange en een moeilijke, niettemin is deze in de laatste jaren bijna onopgemerkt, als noodzakelijk gevolg van de toestanden, reeds betreden, zoolwel bij ons, als in de omringende landen (Duitschland en Engeland).

De verschijnselen, welke tot deze meening aanleiding geven, zullen elk op zichzelf beschouwd vrij onbeteekenend lijken, maar te zamen genomen en onderling met elkaar in verband gebracht, wijzen zij er op, dat het bouwvak zich onmiskenbaar aan het losmaken is van den vorm van uitsluitend kleinbedrijf, waarin het zich tot dusver bevond. In het kort komen die verschijnselen op het volgende neer.

Blokbouw.

1e. In de plaats van den bouw van enkele panden tegelijk, gelijk tot vóór 1914 gebruikelijk, is op groote schaal de blokbouw gekomen. Als gevolg hiervan heeft naast den kleinbouwer, de aannemer zijn intrede in het woningbouwvak gedaan. Onder deze aannemers zijn er thans meerderen, die zich tot dusver bezig hielden met de uitvoering van groote werken, buiten het terrein van den woningbouw gelegen. Zij brengen gaandeweg op het woningbouwvak over datgene, wat organisatorisch en technisch toepassing vond bij andere groote werken. Om enkele kleine voorbeelden te noemen: zij gebruiken om arbeid te besparen machinale hijschwerktuigen, machinaal gedreven mortelmolens, transportmaterieel enz., hetgeen de kleinbouwers zich in het algemeen niet veroorlooven kunnen, omdat de opzet en omvang van hun werk daartoe meestal te klein zijn, terwijl omgekeerd de meesten van hen door gebrek aan routine om groote werken te behandelen, geen gelegenheid hadden om te zien langs

welke wegen op den duur het bedrijf tot ontwikkeling gebracht wordt.

Van belang is dus vooral dat in de bouwwereld nieuw bloed onder de uitvoerders gekomen is. Terloops zij hierbij opgemerkt, dat ook onder de bouwers lieden zijn, die de zaak grooter bezien. Het is er hier natuurlijk niet om te doen, om een scherpe lijn tusschen bouwers en groote aannemers te trekken.

Continubedrijf.

2e. Geheel naast de genoemde ontwikkeling ziet men hier en daar een ontwikkeling naar het continu-bedrijf heen, d.w.z. een bedrijf dat zich er zooveel mogelijk op richt, om jaren achtereenvolgende, zonder tusschenpoelen woningen te bouwen en dan bij voorkeur tot een groot complex te zamen. Hierdoor ontstaat de mogelijkheid, om met succes een nieuwe werkgorganisatie in practijk te brengen, welke zich o.m. uit in de wijze, waarop het materialen-transport wordt ingericht, in het op gunstige tijdstippen inkoop van materialen in het groot, in het beheer van vaste magazijnen, in de opleiding van en in het zooveel mogelijk binden van goede arbeidskrachten enz.

Nieuwe bouwwijzen.

3e. In Nederland zoowel als in het buitenland, worden ontelbare pogingen gedaan om naast de tot dusver in zwang zijnde bouwmethoden nieuwe in practijk te brengen. Het overgrote deel hiervan zijn crisis-producten, welke in den regel even snel weer verdwijnen als zij zijn ontstaan. In Duitschland zijn o.m. onder den invloed van brandstofgebrek twee jaar geleden vele zoogenaamde „sparsame Bauweisen” in zwang gekomen, waavan een verlaging van bouwsoom verwacht werd. Ook in Nederland zijn de zoogenaamde uitvindingen van nieuwe bouwsystemen, waarvan er vele op het gebied van betonbouw liggen, legio. Afgezien nu van de verdienste, welke sommige dezer systemen hebben, is van deze vindingen op zichzelf weinig nut voor de toekomst te verwachten. Daarvoor moeten zij eerst een tijdlang aan de practijk getoetst worden, alvorens zij op eenigszins beteekenende schaal met succes toegepast kunnen worden. Het gaat er bovendien in den regel minder om, door de een of andere vinding tot een wat andere constructie van een muur, een vloer of een dak te komen, dan wel om door een beteren opzet van het werk tot economischer resultaten te komen. Na korten tijd hoort men dan ook van de meeste vindingen niet meer.

Van belang zijn daarom die enkele bouwtechnieken, welke zich leenen om door krachtige bouwondernemingen tot ontwikkeling te worden gebracht en waarvan verwacht kan worden, dat haar toepassing gaandeweg tot een woningproduct zal leiden, dat goedkoper is dan en van minstens even goede kwaliteiten als de woning volgens oude beproefde methodes tot stand gebracht. Dergelijke bouwtechnieken zijn in den regel geen nieuwe, zij zijn geen incidenteele uitvindingen. Gewoonlijk zijn zij reeds jaren lang bij andere bouwwerken dan den woningbouw, welke technisch achterlijk is, in zwang. Dit verhoogt haar waarde, zij hebben de proef van de practijk dan grootendeels reeds doorstaan. In hoofdzaak liggen de hier bedoelde bouwmethoden op het gebied van ijzer en betonbouw en wel naar vrij uiteenlopende stelsels.¹⁾

Meer wetenschappelijke bedrijfsleiding.

4e. De hooge loonen in het bouwvak hebben, ook in ons land, het vraagstuk van een meer voordeliger benutting van de arbeidskrachten onder de aandacht gebracht. Taylor en Gilbreth zijn in de bouwwereld geen onbekende namen meer. Op een bijeenkomst van den Bond van Grondeigenaren en Bouwkundigen werd

¹⁾ Ook in ons land wordt hier en daar op gebied van betonwoningbouw op verontrustende wijze geliefhebberd. Dit is vooral ook bedenkelijk omdat de tegenvallers, welke niet uit kunnen blijven, ook de ernstige ondernemingen bij het publiek in discrediet zullen brengen.

kort geleden dit vraagstuk ter tafel gebracht. Inmiddels zijn ook alle toepassingen van een Taylor-stelsel slechts denkbaar bij een groot min of meer continu-werkend bedrijf. Kan een juist inzicht in dergelijke zaken, welke behalve praktisch ook wetenschappelijke kennis eischen, niet van den klein-bouwer verwacht worden, het zou hem bovendien in de praktijk ook onmogelijk vallen het nut ervan te trekken, zonder zich zelf schade te berokkenen. De kosten welke hij aan proefnemingen en eerste toepassingen zou moeten besteden, zullen veelal zijn krachten te boven gaan en mochten zij tot eenig succes leiden, dan zullen zijn talrijke concurrenten er wel voor zorgen, dat de betrokken werklieden hem spoedig ontnomen worden. Dat uit de Taylorsche gedachtenwereld voor het bouwvak wel eenig profijt te trekken valt, indien zonder te veel getheoretiseer en met veel practischen zin te werk wordt gegaan, staat vast voor ieder, die zijn oogen op een bouwwerk open zet. Maar evenzeer staat vast, dat het bouwbedrijf eerst eenige stappen hooger opgevoerd moet worden, alvorens een plan bereikt is, waarop in Taylorsche zin vruchtdragend werk verricht kan worden.

Ontwikkeling naar grootbedrijf.

Beschouwt men nu nader hetgeen in de hiervóór genoemde vier rubrieken kortelings is aangeduid, dan valt te constateeren, dat elk punt op zich zelf niet van zooveel betekenis is dat hieruit een opossing van het vraagstuk: goedkoop bouw zonder prijsgeving van kwaliteitseischen, te wachten is. Maar wel kan gezegd worden, dat alles te zamen genomen en met elkaar in verband gebracht, positief wijst op een neuen koers. Een ontwikkeling van klein- naar grootbedrijf bij den woningbouw is momenteel in gang, zij 't nog in het allereerste stadium en nog zeer gebrekkig. Maar indien men ziet in hoe weinig jaren deze ommekeer, niettegenstaande groote moeilijkheden tot stand kwam, is er aanleiding niet te pessimistisch voor de toekomst te zijn en het vraagstuk om tot een weer rendabele solide gebouwde volkswoning te komen, niet als een voor de eeuwigheid onoplosbaar probleem te gaan zien. Men late zich ook niet van de wijs brengen door tijdelijken terugkeer, welke als gevolg van politieke invloeden wellicht, waaraan het woningvraagstuk onderhevig is, kan plaats vinden. Een dergelijke noodzakelijke ontwikkeling raakt op den duur niet door zulke invloeden uit haar koers.

Evenmin rake men in twijfel door het feit, dat uit den aard der zaak vooreerst de financieele resultaten niet groot zullen zijn. Zooals reeds gezegd, geldt het hier een proces, dat den tijd tot ontwikkeling moet hebben. Bij geen enkel product is de overgang van klein handwerksbedrijf tot industrieel grootbedrijf kortstondig geweest. Steeds heeft in den aanvang elke poging om tot een meer industrieele werkwijze over te gaan een harden dobber gehad.

Als slot op deze beschouwingen omtrent de ontwikkeling in het bouwbedrijf, lijkt een concrete vraag op haar plaats. In Engeland en meer volmaakt in Amerika worden woningbouwssystemen in toepassing gebracht, waarbij de woningen uit ijzeren geraamten met gebetonnerde netwerken bespannen, worden opgetrokken. Dergelijke stelsels leenen zich goed voor machinaal massawerk. De te stellen vraag luidt nu of het voor sommige Hollandsche industrieën niet zou loonen pogingen in het werk te stellen om in deze richting van woningbouw iets te ondernemen. De slapte in menig bedrijf kan toch langdurig worden. De vraag naar woningen daarentegen zal jaren aanhouden. Het moet iets waard zijn na te gaan of het kapitaal in de fabriek vastgelegd, niet rendabel te houden is door op woningbouwgebied een nieuwen afzet te zoeken.

Ir. A. PLATE.

EEN TWEDE DUITSCHE ELECTRO-MONTAAN-TRUST.

III.

2. De uitbreiding met de wagonbouw-branche; de transactie Linke-Hofmann.

Slechts enkele maanden waren sindsdien verlopen, toen men — in Februari 1921 — de eerste berichten vernam, volgens welke de AEG een nieuwe schrede had gedaan tot aansluiting bij een onderneming, die een leidende plaats innam in een afzonderlijke tak van industrie: den wagonbouw, n.l. de *Linke-Hofmann-Werke A. G. te Breslau*. Deze stap was het, die vervolgens de onmiddellijke aanleiding bracht tot omzetting van het AEG-concern in een electromontaan-trust.

Eenige mededeelingen omtrent dit nieuwe lid van het concern zijn in dit verband niet overbodig: Deze maatschappij (welker officieele naam tot 1917 nog verder luidde: *Breslauer A. G. für Eisenbahnwagen-, Lokomotiv- und Maschinenbau*) kan terugzien op een reeds vijftigjarig bestaan, daar zij werd opgericht op den 30sten Maart 1871 met een kapitaal van M. 2.880.000. Inmiddels werd dit reeds in het volgende jaar verhoogd tot M. 4.110.000. Bij het einde van 1919 bedroeg het kapitaal der maatschappij nog slechts M. 16.000.000 gewone en M. 3.300.000 4½ pCt. preferente aandelen, welke laatste in 1897 waren uitgegeven tot verschaffing van de middelen voor den bouw van een nieuwe machinefabriek, en voorts M. 16.400.000 obligatiën. De fabrieken der onderneming liggen ten Westen van Breslau (Mochbern, Pöpelwitz); filialen te Köln-Ehrenfeld en Köln-Müngersdorf. De beide laatste bestaan uit de bezittingen der tegen einde 1917 overgenomen Waggonfabrik A. G. vormals P. Herbrand, welker geheele aandelenkapitaal van M. 3.600.000 door Linke-Hofmann werd verkregen door middel van omwisseling der aandelen. Bovendien bezit de maatschappij de M. 3.000.000 aandelen der Eisenbahnmaterial-Leihanstalt A. G. te Berlijn; eveneens door omwisseling van aandelen was in 1912 de Waggonfabrik Gebr. Hofmann & Co. overgenomen. De maatschappij vervaardigt personen-, goederen- en tramwagens. De jaarlijksche productie bedroeg ongeveer 1500 personen- en 6000 goederenwagens, alsmede 300 zware locomotieven. In de laatste jaren was men ook begonnen met de fabricatie van elektrische locomotieven. Het feit, dat Linke-Hofmann de voornaamste Deutsche wagonfabriek was en de AEG zich sterk op de productie van locomotieven had toegelegd; evenals dat zij een van zelfsprekend belang hebben moest bij den bouw van tramwagens, voorts de omstandigheid, dat zo al niet de electricatie der groote spoorlijnen, dan toch die van vele locale lijnen is te verwachten, heeft zeker een beslissenden invloed uitgeoefend bij de besluiten der AEG, die streefde naar inwendige consolidatie en uitbreiding der zaken ook in het eigen land.

Inmiddels moet men ook niet over het hoofd zien, dat Linke-Hofmann zich eerst in Augustus 1920 had aangesloten bij een der voornaamste Deutsche bruinkolen-ondernemingen, welke bovendien beschikte over groote ijzergieterijen en constructiewerkplaatsen, n.l. der *A.-G. Lauchhammer, Riesa-Lauchhammer*, en aldus was medegegaan in het algemeene streven naar onafhankelijkheid ten opzichte van de benodigde grondstoffen.

Deze maatschappij, welker kapitaal vóór de aansluiting bij Linke-Hofmann M. 25 millioen bedroeg, bezit mijnen en fabrieken te Lauchhammer, Riesa, Gröditz, Burghammer en Torgau en had nagenoeg 700 beamtten en 7000 arbeiders in dienst. Zij vertegenwoordigt op zichzelf een „verbinding van bruinkolen, staal, electriciteit en afgewerkte artikelen” en produceert ongeveer 250.000 ton staal. Deze onderneming kan dus ook voor de grondstoffenvoorziening van de AEG van zeer groot belang zijn. De toetreding van de Linke-Hofmannwerke beteekende in verband met het vorenstaande niet slechts

een verdere schrede op den weg der horizontale concentratie — aansluiting van een industrieele onderneming bij een andere gelijksoortige —, doch ook op dien van de verticale.

Terwijl de meeste aaneensluitingen, die hierboven werden vermeld, tot stand kwamen door omwisseling van aandelen, was zulks bij het verkrijgen van den overwegenden invloed door Linke-Hofmann bij Lauchhammer niet het geval geweest. Eerstgenoemde firma schijnt zich n.l. dezen invloed te hebben verworven deels door aankoop van aandelen op de open markt, deels door overname van een op M. 8,5 à 9 miljoen getaxeerden post dezer aandelen van den Boheemschen kolen-industrieel Weinmann te Aussig. Ook zou instemming zijn verkregen van de zijde der Dresdner Bank, die tevoren bij Lauchhammer een zeer grooten invloed bezat. In verband met deze transactie ging Linke-Hofmann over tot een verdere kapitaalsverhooging van M. 32 tot M. 64 miljoen, terwijl tevens M. 25 miljoen nieuwe 4½ pCt. obligatiën werden uitgegeven. Een deel der daarmede verkregen nieuwe middelen diende tot betaling van den koopprijs voor een andere onderneming, de *Füllner Werke te Warmbrunn*, een machinefabriek, die enige maanden te voren in het bezit van Linke-Hofmann was overgegaan.

Toen nu de belangengemeenschap AEG—Linke-Hofmann tot stand kwam, geschiedde zulks doordien elk der beide firma's M. 30.000.000 nieuwe aandelen van de andere overnam.

Daarbij werd de waardeverhouding AEG: Linke-Hofmann bepaald op 2 : 3 en het verschil in waarde door de AEG in contanten bijbetaald. De Linke-Hofmann-Werke verhoogden het kapitaal, dat eerst kort geleden, zooals vermeld van M. 32 op M. 64 miljoen was gebracht, nu tot M. 120 miljoen; M. 30 miljoen gingen over aan de AEG, van de resteerende M. 26 miljoen werden den aandeelhouders M. 16 miljoen aangeboden tot den koers van 200 pCt. in verhouding van 1 : 4, de daarna overblijvende M. 10 miljoen werden door een bank-consortium „volgens overeenkomst met de maatschappij voor eigen rekening verkocht”. Door dit consortium werden tevens M. 30.000.000 5 pCt.-obligatiën der Linke-Hofmann-Werke overgenomen.¹⁾

3. Verdere financiële maatregelen.

Reeds de doorvoering van deze transactie had een nieuwe kapitaalsuitbreiding van de AEG noodig gemaakt; zij vond evenwel plaats in veel grooteren omvang dan hiernede overeenkwam, daar de AEG haar kapitaal, tot dusverre bedragende M. 300 mill. gewone en M. 250 mill. preferente aandelen, verhoogde met niet minder dan M. 50 miljoen gewone en M. 250 miljoen preferente aandelen, waardoor het in totaal werd gebracht op M. 850 miljoen. Van de M. 50 miljoen nieuwe gewone aandelen waren voor de Linke-Hofmann-transactie M. 30 miljoen noodig; de andere M. 20 miljoen werden vast overgenomen door „ondernemingen welke tot de AEG in nauwe relatie

¹⁾ De groep AEG—Linke-Hofmann, die in het nieuwe electromontaanconcern een groep op zichzelf schijnt te vormen, bleef ook verder op het gebied van den wagonbouw in actie. Zoo kwam de laatste dagen in de pers het bericht voor, dat deze combinatie door bezit van de meerderheid der aandelen de Kommanditgesellschaft Goossens, Lochner & Co., Brand bij Aken, en het Rhein. Waggonkontor Rud. Lochner & Co. in de belangengemeenschap op wagonbouwgebied heeft betrokken. Voorts werd de fabriek Hennigsdorf van de AEG door de groep omgezet in een afzonderlijke A.-G., met een kapitaal van M. 50.000.000, waarin ook de A.-G. Lauchhammer voor een groot bedrag zal deelnemen. De fabriek Hennigsdorf zal worden uitgebreid tot een technisch op de grootste hoogte staand staalen walswerk, en daardoor aan het concern grotere zelfstandigheid verlenen met betrekking tot de benodigde grondstoffen ijzer en staal, die steeds moeilijker te verkrijgen werden. Men ziet dus, dat de logische ontwikkeling van den economischen uitbouw van het concern zich uitzet: deze leidt tot versterking van de grondstoffen- en tusschenproducten-basis.

staan”. De emissie van preferente aandelen diende tot bestrijding van de geldelijke kosten der transactie met Linke-Hofmann en tot verdere versterking der bedrijfsmiddelen, voornamelijk tot bevordering der zaken met het buitenland. Van deze preferente aandelen „B”, die recht hebben op een preferent dividend van 5 pCt. en een super-dividend van ¼ pCt. voor elk procent, dat de gewone aandelen boven 10 pCt. ontvangen (een in Duitschland tot dusverre weinig of niet gebruikelijk, in Holland welbekend type), nam het consortium der AEG M. 150 miljoen over voor introductie ter beurse, terwijl de resteerende M. 100 miljoen voor dochter-ondernemingen werden gereserveerd. Deze preferente aandelen zijn van 1925 af te allen tijde aflosbaar tot den koers van 115 pCt.. Deze nieuwe kapitaalsverhooging werd in den kring der bezitters van oude gewone aandelen niet met onvriendelijken bijval begroet, niet zoozeer omdat zij nu nog M. 500 miljoen preferente aandelen vóór zich kregen, die een aanmerkelijk bedrag voor het primaire dividend zullen vereischen, doch voornamelijk omdat zij weder geen voorkeursrecht op nieuwe gewone aandelen konden uitoefenen.

Daartegenover scheen het slechts een magere schadeloosstelling, dat de gewone aandelen in verband met het overwegende bedrag der preferente aandelen van toen af een drievoudig stemrecht verkregen. Ook door deze bepaling had de AEG gebroken met een systeem, dat in den laatsten tijd in Duitschland gewoon was geworden: n.l. den ouden aandeelhouders practisch alle rechten te ontnemen door uitgifte van preferente aandelen met meervoudig stemrecht, zulks naar aanleiding van werkelijk bestand of slechts aangenomen gevaar voor overgang in buitenslandsch bezit.

Terecht schreef het „Berliner Tageblatt”: „Het tempo waarin de AEG haar kapitaal verhoogt en de afmetingen, welke de daarbij betrokken transacties aannemen, moeten zelfs in dezen tijd van kapitaalsnood bewondering en verwondering wekken.” In de algemeene vergadering, welke omtrent deze kapitaalsuitbreiding had te beslissen, werden evenwel deze transacties op zeer redelijke gronden verdedigd. „De stijging van de balanstelling van 1919 op 1920, die in werkelijkheid nog kleiner is dan de toename der feitelijke spanning bij de onderneming — want de voorraden zijn uiterst conservatief gewaardeerd — wordt slechts gedeeltelijk gecompenseerd door de in die periode plaats gevonden hebbende kapitaalsverhoogingen. Het tegoed bij banken der AEG is zeer sterk, op den balansdatum zelfs tot M. 26 miljoen geslonken, men heeft voorts zijn toevlucht moeten nemen tot de dochter-ondernemingen, welke positie volgens aloud gebruik bij de AEG buitengewoon liquide was gehouden, een nieuwe toestand, die geenszins beantwoordt aan de wenschen van het Bestuur. Men wil den dochtermaatschappijen hare bewegingsvrijheid teruggeven om ook, niettegenstaande de zeer goede betrekkingen tot de banken, niet aangewezen te zijn op hun crediet. Ook de wederopbouw der zaken in het buitenland vereischt aanzienlijke middelen...” Daarmede was ook de door de „Frankfurter Zeitung” gestelde vraag beantwoord „of de AEG werkelijk een beroep doet op de markt ten gevolge van werkelijk bestaande en duidelijk gebleken behoefte of dat zij slechts handelt uit onzekere gevoelens, volgens een niet geheel omljnd programma” en tevens werd getracht de vraag te beantwoorden, of wederopbouw der zaken in het buitenland mogelijk is met de nieuwe middelen, die slechts in papier-Marken kunnen worden verkregen: „(Weliswaar) klinkt het zeer vreemd, dit te willen volbrengen met onze valuta. Het is echter slechts schijnbaar zoo, want het gaat in hoofdzaak daarom, de mogelijkheid van credietverleening bij leveringen naar het buitenland te garandeeren. Hiertegen nu bestaan geen bezwaren, ook niet zoolang onze valuta zoo slecht staat als thans.” Dienovereenkomstig werden de voorstellen van het Bestuur aangenomen, en is de AEG de Deutsche maat-

schappij geworden met het grootste aandelenkapitaal.

4. De afsluiting: de overeenkomsten AEG-Krupp-Rheinmetall-Wolff.

Dat de AEG bij deze transacties wel degelijk een bepaald doel voor oogen had, werd, weder slechts enkele maanden later, duidelijk, toen verluide, dat de meermalen opgedoken en tegengesproken, geruchten over een belangengemeenschap met Krupp op waarheid berustten en dat het Bestuur der AEG erin was geslaagd, zeer zeker als bekroning van langdurige voorbereidende maatregelen, in nauwere relatie te treden tot deze machtige onderneming, die hare kolenbasis eerst kort geleden door een bedrijfs- en belangengemeenschap met de Gewerkschaft Vereinigte Konstantin der Grosse en de Gewerkschaft Vereinigte Helene und Amalia had verbreed. De brug voor deze samenwerking vormde de Rheinische Metallwaren- und Maschinenfabrik.

De „Rheinmetall“, eertijds een concurrente van Krupp in de geschuifabricatie, was na den oorlog overgegaan tot den bouw van locomotieven. Daardoor werden ook gemeenschappelijke interessen geschapen met de tot dusverre sterkste Deutsche locomotiefbouwgroep, als hoedanig sedert de belangengemeenschap met Linke-Hofmann, die van de AEG kan worden beschouwd. De capaciteit van de Rheinmetall wordt aangegeven met 350 locomotieven per jaar, die van de geheele groep na de aaneensluiting met ongeveer 1200. Sedert het einde van den oorlog had deze maatschappij, welker technische leiding als uitstekend wordt beschouwd, doch waarvan de commerciële fouten heet te hebben gemaakt, geen dividend meer kunnen uitkeeren en zelfs op de preferente aandelen had zulks in deze drie jaren niet meer kunnen geschieden. De maatschappij stond aldus voor financiële mogelijkheden; de verschaffing van nieuw kapitaal, ook bij haar in verband met de waardevermindering van de Mark dringend noodzakelijk, scheen niet gemakkelijk te zijn. Toen kwamen de AEG, Krupp en Otto Wolff met het aanbod nieuwe aandelen van de maatschappij over te nemen. Otto Wolff moet zich reeds vroeger van een grooten post dezer aandelen verzekerd hebben. Daar de maatschappij wenschte niet alleen de financiële verhoudingen opnieuw te regelen en deze te consolideeren, maar zich ook voorgoed van haar nieuwe productiegebied te verzekeren, werd op dit aanbod ingegaan. Wie hierbij bemiddeling heeft verleend en wie de AEG en Krupp samengebracht heeft, of dat het van den beginne aan ging om directe onderhandelingen tusschen de Rheinmetall en de nieuwe belanghebbenden is tot nu toe niet bekend geworden.

De nieuwe regeling der financiële verhoudingen geschiedt als volgt: Het kapitaal der maatschappij wordt verhoogd van M. 25,75 miljoen tot M. 120 miljoen; bovendien wordt het Bestuur gemachtigd ook nog M. 50 miljoen preferente aandelen uit te geven; uitgifte van nog M. 50 miljoen gewone aandelen binnen de eerstvolgende drie jaren ligt in het voor-nemen. Van het nieuw-geëmitteerde kapitaal neemt Krupp over M. 25 miljoen, de AEG en Wolff elk M. 12½ miljoen, de overige M. 44.250.000 worden overgenomen door de Deutsche Bank, die hier-van den ouden aandeelhouders van de Rheinmetall M. 25.750.000 ter inschrijving aanbiedt (op elk oud preferent of gewoon aandeel een nieuw stuk). De Deutsche Bank zal wel de aan haar komende overige aandelen hebben verrekend tegen de groote bestaan-de bankschuld der maatschappij. Ook zal een uitgifte plaats vinden van obligatiën, waardoor de thans ongeveer M. 27,5 miljoen bedragende schuld stijgen zal tot M. 75 miljoen. Uit de groep Krupp werden vier, uit die der AEG en Wolff elk twee personen in den Raad van Commissarissen van de Rheinmetall be-noemd, en daarmee de invloed der nieuwe groote belanghebbenden ook voor de buitenwereld in het licht gesteld. Bij de beslissing kwam voor de Rheinmetall natuurlijk ook de mogelijkheid in aanmerking van

Krupp en Wolff grondstoffen en halffabricaten te verkrijgen, evenals het zich verzekeren van de mede-werking der AEG bij de te verwachten electricificatie der spoorwegen. De aansluiting bij deze technisch en financieel krachtige groepen was derhalve voor de onderneming eigenlijk wel vanzelfsprekend. Voor de andere deelgenooten betekende zij een afronding van hunne bedrijven, de opname van een nieuwe belang-rijke onderneming op het gebied der afgewerkte arti-kelen, en tevens de brug, die van het eene groote concern werd geslagen naar het andere en hen in hunne, hoewel nog losse, samenvatting meer en meer een tegenwicht laat vormen ten opzichte van het even geweldige eerste Deutsche electromontaan-concern.

Na doorvoering van de gezamenlijke nog voorge-nomen kapitaaltransacties zal de kapitalisatie van het concern er ongeveer als volgt uitzien:

Maatschappij	Kapitaal pref. gev.	Obligaties	Reserves	Totaal.	
In miljoenen Mark					
A.E.G.	500	350	202	95	1147
Krupp	—	250	240	35	525
Linke-Hofmann	3	120	40	10	173
Rheinmetall	124	1	78	3	206
Wolff	—	—	—	—	—
	627	721	560	143	2051
	1348				

III. Slotbeschouwing.

a. De richting der ontwikkeling.

Wanneer men terugziet op de geheele serie van transacties, zooals deze in het voorgaande uiteengezet zijn, en tracht daarin bepaalde lijnen te ontdekken, dan zal men wel bemerken, dat de — hoewel onder-broken — lijn der ontwikkeling zich bewoog in die richting, welke overeen moest komen met de plannen en bedoelingen der AEG.¹⁾

Van de onderneming voor het eindproduct in grootste volkomenheid uit heeft zich het concern door tusschen-bedrijven en door opname van andere over rijke bronnen voor grondstoffen beschikkende eind-productenten, vervolgens ook door halffabricaten ver-vaardigende ondernemingen, meer en meer uitge-breed. Zoo ontwikkelde zij zich tot een combinatie, die wat de branche dezer eindproducten betreft, het Stinnesconcern zeker in de schaduw stelt, wat tus-schenproducten aangaat, daarbij nauwelijks ten ach-ter staat en daar, waar zij ten slotte wellicht achter-blijft, in de grondstoffenvoorziening, reeds een ster-ke positie inneemt, welke zij zeer zeker zal trachten nog krachtiger te maken. De groep is dus een anderen weg gegaan dan de meeste groote Deutsche concerns der laatste jaren; dat deze minder tot succes heeft geleid zal men niet kunnen beweren.

Tusschen dit tweede electromontaan-concern en het eerste bestaan een aantal betrekkingen, die voorna-

¹⁾ Volgens de laatstbekende gegevens; de bedragen, waarmede de reserves uit het agio der jongste emissies ver-meerderd zijn, konden hierbij niet in aanmerking worden genomen, daar deze onbekend zijn.

²⁾ Volgens de laatste berichten in de dagbladen wij thans de AEG, de A.G. Mix & Genest, Telephon- & Telegraphen-werke, Berlin-Schöneberg in haar concern opnemen. Zij is voornemens een post van minstens 12,6 en hoogstens 15 miljoen mark Mix & Genest-aandelen te verwerven. De overname zal op de volgende wijze geschieden: De Ber-liner Elektrizitätswerke had bij de laatste emissie van de AEG ook een post van M. 20 miljoen gewone aandelen overgenomen waarvan men eerst later gebruik dacht te maken. Thans zal door bemiddeling van een bankconsor-tium elk aandeel Mix & Genest worden omgeuild in een gewoon aandeel AEG, plus 7½ pCt. in contanten. Het ka-pitaal van Mix & Genest bedraagt M. 25.200.000, de reserve der maatschappij M. 2,3 miljoen, terwijl bovendien in 1920 een 4½ pCt. hypothecaire leening van M. 7 miljoen is uitgegeven. De maatschappij had niet steeds zeer bevre-digend gewerkt en eerst sedert eenige jaren was daarin verbetering gekomen; zij is geïnteresseerd bij eenige doch-ter-ondernemingen.

melijk loopen over de AEG en Siemens & Halske; herinnerd werd reeds aan de gemeenschappelijke belangen op het gebied der gloeilampen-industrie, evenals aan de daaruit voortgekomenen bij de Vereenigde Lausitzer Glaswerke. Naast deze „Osram“-belangen bestaan er nog gemeenschappelijke bij de Elektro-Treuhand A. G., die door de AEG en S. & H. te zamen werd in het leven geroepen, evenals bij de Deutsch-Ueberseeische Elektrizitätsgesellschaft; bij vele groote werken, voornamelijk bij tramwegen, hebben beide samengewerkt en insgelijks hebben beide belang bij de Akkumulatorenfabrik Hagen. Of daaruit een verdere en nauwere samenwerking zal volgen, of deze samenwerking misschien ook zal leiden tot die van de beide groote concerns, waartoe zij behooren, blijft een vraag. Gemeenschappelijk werken op het gebied der electriciteit schijnt wel mogelijk, een bestendige of zelfs nauwere samenwerking der beide electromontaanconcerns op ander gebied veel minder. Zulks schijnt reeds dan minder waarschijnlijk, wanneer men de persoonlijkheden beschouwt, die aan het hoofd der beide groepen staan: Dr. Walther Rathenau en Hugo Stinnes, die in opvatting omtrent het economische leven en omtrent de maatschappij, in politieke beteekenis en politiek streven, de scherpste tegenstelling doen zien: Dr. Rathenau heeft weliswaar na zijn benoeming tot Minister van Wederopbouw zijne functies in het AEG-concern nedergelegd, doch dit doet niets af aan het feit, dat dit in hooge mate zijne creatie is en aan de verwachting, dat hij wellicht nog eens tot dezen werkkring zal terugkeeren.

b. Dr. Walther Rathenau.¹⁾

Zoo mogen dan nog enkele woorden worden gewijd aan de persoonlijkheid van Dr. Walther Rathenau. Reeds van zijn jeugd af had hij andere idealen gekoesterd als slechts de zoon te willen zijn van zijn vader; den schepper, oprichter en leider van de AEG; zoo leerde hij werken en eigen wegen gaan en werd hij een man, die in geestelijke beteekenis in den besten zin van het woord den anderen groote op het gebied der industrie, Stinnes, zeer zeker in meerdere mate overtreft dan laatstgenoemde wellicht hem in handigheid op zakelijk terrein. Hij leeft voor andere idealen dan alleen die van te willen heerschen en een groot man te zijn op het gebied der industrie. Zijne talrijke filosofische en economisch-politieke werken leggen daarvan getuigenis af. Evenals hij daarin wees op de neiging tot „mechaniseeren“ van onzen tijd en zich verzette tegen „mechaniseering“ van den geest, zoo hebben hem ook theoretische overwegingen en practische ervaringen gebracht tot de gedachte van een planmatige indeeling der economie, zooveel mogelijk door autonome groepen van belanghebbenden, tot de „Planwirtschaft“. Zijne organisatorische talenten heeft hij doen zien, toen hij de grondstoffenvoorziening verzorgde van Duitschland tijdens den oorlog — op welks langen duur men niet had gerekend — en het grootste deel bijdroeg tot de „Umstellung“ van het economische leven en tot de nieuwe oriëntering daarvan. Deze op „Planwirtschaft“ gerichte bedoelingen hebben aan de politieke overtuiging van Dr. Rathenau een sterk sprekenden socialistischen gróndtoon gegeven, hoewel hij zich in politiek opzicht rekent tot de leden van de Democratische Partij. Resümeeerend een man, wiens beteekenis niet in de weinige regelen van een slotwoord voldoende kan worden in het licht gesteld en die wel geroepen schijnt in het economische en politieke leven van Duitschland nog een voornamen rol te spelen.

Dr. W. MAÜTNER.

LONDENSCHER CORRESPONDENTIE.

De daling van de mark en haar invloed op de schadevergoedingskwestie

¹⁾ Sedert dit artikel werd geschreven, is Dr. Rathenau — zooals den lezers waarschijnlijk wel bekend zal zijn — bij de jongste wijziging in het Duitsche Rijkskabinet als Minister afgetreden en heet hij zijne werkzaamheden bij de AEG hervat te hebben.

en het vraagstuk der internationale schulden; Sir Robert Horne's rede over den toestand; handelsbeweging over October; geringe toeneming van deposito's; Sir Charles Addis' meening over de deflatie.

Onze Londensche correspondent schrijft d.d. 12 Nov. 1921:

It is more than ordinarily difficult at the moment of writing to express an opinion on the trend of events. On the one hand, the improved trade returns; on the other, no substantial improvement in unemployment, and the cotton industry again discussing organised short time.

The week's fluctuations in the German exchange have left the position very much what it was: but the first feeling of coolness at the situation is, I think, beginning to give way to a certain feeling of uneasiness. The idea that the slump was engineered by the German Government is too obvious a solution for the man in the street to want its defenders in the City and the Press, though a powerful blow has been given to the theory by its contemptuous rejection by Mr. J. M. Keynes in the Manchester Guardian. It is now beginning to be realised that whether due to panic sales or to the action of the German Government, the mark at over 1000 to the pound will make havoc with the schedule of Reparations Payments. The journey of the Reparations Commission to Berlin is at least a confession of so much. The fall in the mark affects the situation in at least two ways.

In the first place, there are the internal squabbles on the distribution of the Reparations Payments. This week there has appeared the Report of the British Representative on the Reparations Commission, Sir John Bradbury, with regard to the attitude to be taken up on the Loucheur-Rathenau agreement. Up to an amount of 1000 million gold marks per annum Germany can, under the Versailles Treaty, pay in kind and be credited under the general Reparations Account. Any sums paid in kind above this amount must be accounted for by the Power receiving them, so that they represent a net addition to the burden which Germany meets, and as such must be repaid by the receiving power to the other Allies. The proposals which Sir John makes are as follows:

1. The extent to which France shall receive sums which she must repay to the other Allies are to be limited to a sum of £ 200 millions gold.

2. The period for which deferment of payment of such sums is to be allowed is to be limited to a total of seven years.

3. „That a provision should be inserted for the payment by France to the general reparation account from time to time... of any amounts which may be necessary to secure that the other Allies shall receive their proper proportions of the amounts due from Germany under the schedule of Payments.“

In other words, if the payment of goods in kind to France plus the amounts paid in cash to the other allies leaves the last with a deficit, it is France which is to be asked to make up the difference.

It is quite clear, if Germany defaults, assuming the payments in kind still continue to be made, that under this arrangement it would be impossible for Germany to placate the most bitter of her enemies. For that enemy would be bound to distribute the monetary equivalent of the payments in kind to the other Allies.

If this interpretation of the agreement is to hold, therefore, it is quite useless to imagine that a special treaty between Germany and France will save the financial world from all the disagreeable consequences of a march to the Ruhr.

The second matter which is affected by the col-

lapse is the movement for the cancellation of debt. The British National Committee of the International Chamber of Commerce has resolved to bring before the Government the desirability of negotiations for the cancellation of inter-Allied debt. Nothing is said about the reparations payments. No doubt the easily to be understood anxiety of business men not to be tarred with the least sympathy with the enemies or former enemies of the country accounts for this silence, but it will make the whole movement look absurd, if, at the moment when other debt is being cancelled, the reparations payments are to be continued in full force, in spite of the actual position of the mark.

As regard the American debt, there is no doubt that any lingering illusions on the willingness of America to cancel have been blown to pieces by Mr. McKenna's statement on his return from the United States. This particular portion of our burden is not in the least likely to be lifted from our shoulders. These are all matters of the future. I analyse them because I do not believe that the renewed optimism of the last few days is really justified. To bring out the situation fully, however, one must go into the question of the national finances.

Sir Robert Horne has this week made his promised statement. It is not a very brilliant result which he has to convey. His original estimate was that there would be an aggregate surplus of £177 millions. Of this amount, £80 millions would be required for sinking fund and depreciation accounts, the remaining £97 mills. was a really free amount, available for contingencies. The free surplus has vanished, and were it not for the fact that the Government has been able to save £20 millions elsewhere, the £80 millions would be reduced to £60 millions on this head alone. But the £80 millions has almost all gone too. Owing to the failure of Excess Profits Duty, and the much greater volume of repayments than was anticipated, and to the further failure of the sale of Excess Stores to come up to expectation, there would be a deficit of more than £80 millions, were it not for the fact that some £30—40 millions is due to this country for Reparations Account, mainly, in fact repayments for the cost of the Armies of Occupation. The money has of course been spent in the past, but will not now figure as an expense to the country.

Another small consolation was also offered by the Chancellor. Excess Profits Duty can be paid by the tender of bonds. The procedure, though this was not stated, seems to be to cancel these bonds by fresh borrowing in the market, since the bonds of course, do not represent fresh money. As this results in a loss to the Government, represented by the difference between the amount at which the bonds are received for payment of taxation and the original amount of cash received for them, a check to payment of excess profits duty does not increase the amount of fresh indebtedness by the volume of bonds not so coming in. In any case, the Government believes that it will have to borrow some £60 millions by the end of the year. This will increase floating debt, but will reduce other debt, so that on balance the dead-weight debt remains the same.

Unfortunately, the outlook for the next year is blacker than for this. Sir Robert did not attempt to disguise the blackness of the prospect. Excess Profits Duty will be less even than this year. The trade depression will affect the income tax yield by lowering the average earnings upon which so large a portion of the tax is assessed. Further, next year the American debt will begin to cut into the pudding even more than has been the case hitherto: though even this year, as Sir Robert took a justifiable pride in explaining, external debt was wiped out to the extent of £80 millions, it is true, only because more was borrowed at home.

Now let us look at the Trade figures.

October '21 compared with September '21

Imports	£ 2,4 mills.	less	3 pCt.	decline
Exports	7,1	more	13	increase
Re-exports	1,8		21	

October '21 compared with October '20

Imports	£ 64,9 mills.	less	43 pCt.	decline
Exports	50,0		45	
Re-exports	5,8		36	

This year compared with last year.

Imports	£ 738,4 mills.	less	45 pCt.	decline
Exports	538,7		48	
Re-exports	108,6		36	

Considering that there has been a continuous decline in prices, the figures for October are not at all bad, so that the Premier was perhaps justified in being optimistic in his Guildhall speech this week. A remarkable feature was the growth in the exports of cotton goods, which in quantity represent an increase of 80 per cent as compared to last October so far as yarn and twist are concerned, and a rise of 12 per cent so far as piece goods are concerned. Flax and hemp yarns, raw wool, woollen yarns and worsted yarns also show heavy increases of quantity. Coal is 140 per cent up in quantity. Unfortunately, other articles still show only half the quantity exported as compared to a year ago. We may therefore conclude that though there is a very real improvement, it does not do to exaggerate the extent to which the position has recovered.

The banking position also shows that Deposits are again increasing. In September of this year, the volume of the nine largest clearing banks, exclusive of the National Bank, was 1771 millions, at the end of this month the total had risen to 1802 millions. Acceptances had also shown a slight rise, from 47 to 51 millions.

The deflationist controversy shows no signs of coming to an end. The new President of the Bankers' Institute, Sir Charles Addis, chose the subject for his presidential address. His conclusion was that we should go back to the gold standard, but that so forced a policy of deflation as would result in a reduction of the world's raw material supplies should be deprecated.

INDEX-CIJFERS.

Na een kleine stijging in Augustus en September is er in October voor de groothandelsprijzen een scherpe reactie ingetreden. Het totaal is nu 4588, hetgeen het laagste punt is sedert September 1916 bereikt. Het cijfer 4588 staat tegenover 4924 aan het eind van September, dus een vermindering van 336 punten, en 7175 aan het eind van October 1920 en 2565 bij het uitbreken van den oorlog. Zooals blijkt uit de onderstaande — aan „The Economist” ontleende — tabel, vertoonen alle groepen vergeleken met de vorige maand, een daling, terwijl deze het meest tot uiting komt bij granen en vleesch.

Vreemde en binnenlandsche tarwe zijn beide sterk gedaald. Van de eerste soort is dit voornamelijk het gevolg van de berichten, dat de voorraden in de Vereenigde Staten grooter zijn, dan men verwachtte en van de gunstige oogstberichten van het Zuidelijk halfmond. De overige graansoorten noteeren lager, omdat de meelprijzen lager zijn. Aardappelen lager, runder- en schapenvleesch zijn iets makkelijker en voornamelijk varkensvleesch is gedaald. Onder de andere voedingsmiddelen is boter gestegen, maar dit is ruim te niet gedaan door de verdere daling der suikerprijzen.

In de weefstoffengroep was er wel een reactie in de katoenprijzen na de plotselinge stijging van September, maar toch zijn de noteeringen nog een eind boven de Augustusprijzen. De prijzen voor garens en stoffen zijn in het geheel niet in die mate gedaald als katoen, maar dit is niet te verwonderen, wanneer men bedenkt, dat de spinners en fabrikanten lang genoeg gewerkt hebben met prijzen, welke niet of

Data	Granen en vleesch	Andere voedings- en genotm.	Weefstoffen	Delfstoffen	Diversen: oliën, hout, rubber, enz.	Totaal	Algemeen Indexcijfer
Basis (gemidd. 1901—5) . .	500	300	500	400	500	2200	100,0
1 Januari 1914	563	355	642	491	572	2623	119,2
1 April "	560	350½	626½	493	567	2597	118,0
1 Juli "	565½	345	616	471½	551	2549	115,9
1 October "	646	405	611½	472½	645	2780	126,4
Einde Dec. 1914	714	414½	509	476	686½	2800	127,3
" " 1915	897	446	731	711½	848½	3634	165,1
" " 1916	1294	553	1124½	824½	1112	4908	223,0
" " 1917	1286½	686	1684½	839½	1348½	5845	263,2
" " 1918	1303	782½	1805½	816	1337	6094	277,0
" " 1919	1441½	881½	2442½	1145	1453½	7364	334,7
" Jan. 1920	1461	857½	2702½	1211½	1535½	7768	353,1
" Febr. "	1454	886½	2951½	1253½	1614½	8160	370,9
" Mrt. "	1508	914	2974½	1246	1709½	8352	379,6
" April "	1498½	908	2938½	1232½	1654½	8232	374,2
" Mei "	1484	981	2819	1295½	1619	8199	372,7
" Juni "	1511	929½	2562	1289	1555½	7847	356,7
" Juli "	1499	934	2594	1308	1541	7876	358,0
" Aug. "	1438	927	2521	1302½	1554½	7743	352,0
" Sept. "	1504	928	2362½	1311	1539½	7645	347,5
" Oct. "	1560½	900½	1951½	1316½	1446	7175	326,1
" Nov. "	1478	869½	1651	1259½	1336	6594	299,7
" Dec. "	1344	805	1284	1216	1275	5924	269,3
" Jan. 1921	1295½	797	1187	1128½	1209	5617	255,3
" Febr. "	1176½	771	1038	1053	1137½	5176	235,3
" Mrt. "	1212	727	1030	1003	1125	5097	231,7
" April "	1196	723	1031	936	1043	4929	224,0
" Mei "	1195	691	996	963	1065	4910	223,2
" Juni "	1174½	665½	973½	973	1023½	4810	218,6
" Juli "	1165	707½	958½	937	1030	4798	218,1
" Aug. "	1184	716½	998	920½	1000	4819	219,0
" Sept. "	1119½	688	1258	871	987½	4924	223,8
" Oct. "	956	685	1171	816	960	4588	208,5

nauwelijks de productiekosten konden dekken. De wolprijzen zijn nog iets gestegen en ook zijde staat weder hooger, alleen jute en hennep zijn gedaald. Men zegt, dat de stijging in September van manilla hennep een gevolg was van Amerikaansche aankopen, welke nu minder groot zijn, hoewel men in Amerika meent, dat de reactie slechts tijdelijk is.

De noteering voor ruw-ijzer en ijzeren staven is niet veranderd. Stalen rails noteeren nu £ 10,10/- per ton, tegen £ 14.—/- per ton aan het eind van September.

De prijzen voor kolen zijn lager, maar bij de lagere metalen is de eenige belangrijke verandering een scherpe daling der koperprijzen. In de diversengroep daalden hout, olie-zaden en talk, maar rubber is weer iets hooger.

Hieronder volgt een tabel, welke de groepen vergelijkt met den stand van eind Juli 1914, waarbij de laatste gelijk 100 is gesteld.

Data	Granen en vleesch	Andere voedings- en genotm.	Weefstoffen	Delfstoffen	Diversen: oliën, hout, rubber, enz.	Totaal
Juli 1914 . . .	100	100	100	100	100	100
December 1914 . . .	124	117	82	103	124	109
Juni 1918 . . .	220	220	294	186	250	238
December 1918 . . .	226	222	293	186	241	236
Juni 1919 . . .	231	227	284	202	247	241
December 1919 . . .	249	250	396	247	263	287
Maart 1920 . . .	261	260	484	269	309	325
Juni 1920 . . .	261	263	415	278	281	305
December 1920 . . .	233	229	209	261	230	231
Maart 1921 . . .	209	206	167	216	203	198
Mei 1921 . . .	206	196	162	207	192	191
Juni 1921 . . .	203	188	158	210	185	188
Juli 1921 . . .	202	200	156	201	186	186
Augustus 1921 . . .	205	203	162	198	180	188
September 1921 . . .	193	195	204	189	178	192
October 1921 . . .	166	194	190	176	173	178

De daling der laatste maand van granen en vleesch brengt deze afdeling 66 pCt. boven Juli 1914, terwijl andere voedingsmiddelen nog bijna 100 pCt. hooger zijn.

De stijging van 78 pCt. van het totaal staat tegenover 225 pCt. aan het eind van Maart 1920 en 131 pCt. aan het eind van 1920.

Datum	Algem. indexcijf. van „the Economist”	Gem. ponden-koers over de afg. mnd.	Herleid algemeen indexcijfer.
1 Januari 1914	119,2	12,11½	119,6
1 Januari 1915	127,3	11,78	124,1
1 Januari 1916	151,6	11,02	138,3
1 Januari 1917	223,0	11,68	215,6
1 Januari 1918	263,2	11,06	240,9
1 April "	266,6	10,895	229,4
1 Juli "	277,5	9,37	214,4
1 October "	283,5	9,86	228,1
1 Januari 1919	277,0	11,19	256,6
1 April "	259,4	11,60	249,1
1 Juli "	293,2	11,70	284,0
1 October "	308,1	11,06	282,1
1 Januari 1920	334,7	10,14	281,0
Einde Januari 1920 . . .	353,1	9,83	286,7
" Februari "	370,9	8,985	275,9
" Maart "	379,6	10,125	318,2
" April "	374,2	10,65	329,9
" Mei "	372,7	10,655	328,7
" Juni "	356,7	10,905	322
" Juli "	358,0	11,107	329,2
" Augustus "	352,0	11,01	320,8
" September "	347,5	11,21	322,5
" October "	326,1	11,20½	302,49
" November "	299,7	11,37	282,08
" December "	269,3	11,31	252,1
" Januari 1921	255,3	11,37½	240,4
" Februari "	235,3	11,34	220,9
" Maart "	231,7	11,36	217,9
" April "	224,0	11,30	209,5
" Mei "	223,2	11,17	194,8
" Juni "	218,6	11,34½	205,3
" Juli "	218,1	11,42	206,2
" Augustus "	219,0	11,77	224,9
" September "	223,8	11,77	229,7
" October "	208,5	11,59	217,3

AANTEKENING.

Keynes over de daling van de mark. — In een artikel in den „Manchester Guardian” betoogt Keynes, dat de laatste daling van de mark in haar latere stadia wel in hoofdzaak het gevolg zal zijn geweest van het feit, dat speculanten definitief den moed lieten zinken, waarin tot uiting komt, hoe gevaarlijk het voor een land is, wanneer groote bedragen van zijn ruilmiddel in het buitenland gehouden worden.

De toekomstige waarde van de mark, zoo betoogt hij, hangt nu af van de politiek der geallieerden, ten aanzien waarvan hij het niet waagt, een voorspelling te doen.

Het is echter nuttig, meent hij, enkele feiten in het oog te vatten. In de eerste plaats dan is het een weinig misleidend, de bestaande inflatie in Duitschland af te meten aan den omvang van de bankbiljet-circulatie van de Rijksbank. Men moet n.l. ook rekening houden met het schatkistpapier dat, indien houders dit verlangen, bij verval in geld moet worden omgezet.

Zoo de prijzen in Duitschland zich aanpassen aan de huidige wisselkoersen, zal een veel grootere hoeveelheid ruilmiddel noodig zijn en zullen de banken, welke ontzaglijke posten schatkistwissels houden, een deel hiervan in contanten dienen om te zetten, hetgeen zich uitent in een toeneming van het schatkistpapier bij de Rijksbank ondergebracht en een daarmee corresponderende toeneming van de biljettencirculatie. Aldus zou de uitzetting van de circulatie veel grooter kunnen zijn dan de inflatie, door het loopende deficit ontstaan en de reeds bestaande potentiële inflatie, op grond van in vroeger jaren aangegane vlottende schuld, weerspiegelen. De uitzetting van de circulatie zal daarom beter beschouwd kunnen worden als resultaat dan als oorzaak van de daling van de wisselkoersen.

Het volkomen buiten staat zijn van de bestaande circulatie, om bij een koers van 1200 mark voor 1 pond sterling in de verkeersbehoefte te voorzien, indien eenmaal de binnenlandsche prijzen zich aan den wisselkoers beginnen aan te passen, wordt aangetoond door het feit, dat de waarde van de geheele circulatie bij dezen koers minder dan 80 miljoen pond sterling is, hetgeen minder is dan $\frac{1}{3}$ van de Britsche biljetten-circulatie, ofschoon Duitschland bankbiljetten veel meer en chèques veel minder gebruikt dan Engeland. Een verder paradoxaal resultaat is dan nog, dat bij een waarde van den goudvoorraad van de Rijkbank van bijna 60 miljoen pond, de totale biljetten-circulatie, ongefundeerde schulden buiten rekening gelaten, voor 75 pCt. door goud gedekt is, een cijfer, dat slechts gehaald wordt door de Federal Reserve Banks.

In totaal zijn voor ongeveer 215 milliard mark schatkistbiljetten uitgegeven, waarvan meer dan 90 milliard al bij de Rijkbank is ondergebracht. Zou het saldo dus in geld worden omgezet door de houders, dan zou de waarde van de circulatie tegen den wisselkoers van 1200 mark voor 1 pond stijgen tot niet meer dan 180 miljoen per pond. In dezen wisselkoers schijnt dus wel een behoorlijke dosis toekomstige inflatie verdisconteerd te zijn, welke een gevolg is van den druk der geallieerden en de Deutsche pogingen om te betalen.

Nog een ander cijfer, zegt Keynes, is van belang. Vroeger in het jaar werd het totaalbedrag aan Duitse bankbiljetten in het buitenland op 50 milliard papieren marken geschat, tegen den toenmalig geldenden wisselkoers van 250 mark per pond, £ 200 miljoen waard. Thans zijn deze weinig meer dan 40 miljoen pond waard, een veel handelbaarder cijfer. Indien deze buitenlandsche tegoeden gekocht zijn tegen den gemiddelden koers van 200 mark per pond (en

een groot deel werd gekocht tegen een lageren koers), hebben de buitenlandsche speculanten tegen den huidige prijs ongeveer 200 miljoen pond sterling verloren.

In zoverre hebben zij dus niet slechts de geheele tot op heden betaalde schadeloosstelling, maar nog veel meer betaald.

OVERZICHT VAN TIJDSCHRIFTEN.

De Socialistische Gids. — Amsterdam, Augustus/September 1921.

bevat o.a.:

Dr. C. H. Ketner, Geestelijke stroomingen, VI. Religie en socialisme; J. v. d. Wijk, Wetmatigheid in natuur, en maatschappij, III; E. Kuyper, Nogmaals socialisme en socialisatie, V (slot); P. Olberg, Het Russische landbouwvraagstuk, III (slot).

Sociale Voorzorg. — Amsterdam, September 1921.

Mr. Dr. A. A. van Rhijn, Maatschappelijke bedrijfsorganisatie; C. J. P. Zaalberg, De 8-urendag in Nederland; Mr. A. C. Josephus Jitta, De Arbeidswet en de collectieve regelingen betreffende den arbeidstijd.

Zeitschrift für Sozialwissenschaft. — Leipzig, 22 Augustus 1921.

E. Adler, Die Frage der Kommunalisierung als Problem der Unternehmungs-Organisation; G. Stryk, Das Grundeigentum; B. Simmersbach, Die neuere Entwicklung des Wollhandels.

Journal de la Société de Statistique de Paris. — Parijs, October 1921.

A. Neymarck, Les émissions et remboursements en 1920, d'obligations de chemins de fer; P. L. M., Est, Midi, Nord et Orléans; G. Roulleau, Chronique des banques et questions monétaires.

MAANDCIJFERS.

ONTVANGSTEN VAN SPOOR- EN TRAMWEGMAATSCHAPPIJEN JUNI 1921.

(Ontleend aan „de Ingenieur“.)

Namen der Maatschappijen.	Personenvervoer.	Goederenvervoer.	Totale ontvangsten.	
			Juni 1921.	Juni 1920.
Maatsch. tot. Expl. van S.S., N.C.-S., Noord-Brab., Duitse Spoorwegmaatschappij en Holl. IJzeren Spoorwegmaatschappij	f 7.355.112,—	f 7.825.370,—	f 15.394.629,—	f 17.038.966,— ¹⁾
Tramwegmaatschappij „De Meijerij“	—	—	31.153.10 $\frac{1}{2}$	32.236,49
Nederlandsche Tramwegmaatschappij	61.311,53	74.877,86	141.343,12	129.928,85
Rotterdamsche Electriche Tramwegmij.	565.341,9	—	565.341,89	495.069,43 $\frac{1}{2}$
Rotterdamsche Tramwegmaatschappij	95.899,30 $\frac{1}{2}$	76.648,11 $\frac{1}{2}$	172.547,42	162.590,67 $\frac{1}{2}$
Westlandsche Stoomtramwegmaatschappij	32.807,20	19.591,03 $\frac{1}{2}$	59.916,36 $\frac{1}{2}$	48.382,06
Zuid-Nederl. Stoomtramwegmaatschappij	12.818,54 $\frac{1}{2}$	12.646,62	27.431,12	27.493,30 $\frac{1}{2}$
Zuider Stoomtramwegmaatschappij	10.807,11	5.957,02	17.442,15	17.095,14 $\frac{1}{2}$
Nederlandsch-Indische Spoorwegmaatschappij	646.000,—	1.400.000,—	2.077.000,—	1.396.090,—
Oost-Java Stoomtramwegmaatschappij	—	—	—	—
lijn Modjokerto—Ngoro	—	—	36.700,—	25.900,—
lijn Soerabaja—Krian	—	—	98.200,—	83.400,—
Semarang—Cheribon Stoomtramwegmaatsch.	—	—	676.80,—	525.700,—
Samar.—Joana Stoomtramwegmaatschappij	—	—	466.300,—	400.000,—
Serajedéal Stoomtramwegmaatschappij	—	—	—	—
lijn Maos—Bandjarnegara	—	—	130.400,—	100.600,—
lijn Bandjarnegara—Wonosobo	—	—	18.800,—	14.800,—
Deli-Spoorweg-Maatschappij	—	—	788.000,—	658.000,—
Moeroa Stoomtrammaatschappij	—	—	169.000,—	128.000,—
Modjokerto Stoomtramwegmaatschappij	—	—	—	—
Nagekomen over April.				
Twentsche Electriche Tramwegmaatschappij	f 7.629,96 $\frac{1}{2}$	f 25,84	f 7.655,80 $\frac{1}{2}$	f 10.083,63 $\frac{1}{2}$
Mei.				
Twentsche Electriche Tramwegmaatschappij	f 9.195,02	f 30,08	f 9.225,08	f 11.020,00 $\frac{1}{2}$
Staatspoorwegen in Ned. Indië.				
I. Staatspoorwegen op Java	2.583.895,—	2.740.435,—	5.641.723,—	4.568.209,—
II. Spoorweg ter Sumatra's Westkust	117.089,—	65.877,—	204.655,—	174.719,—
III. Tramwegen in Zuid-Sumatra.				
a. Palembanglijn	30.193,—	95.954,—	130.721,—	100.550,—
b. Lamponglijn	18.575,—	6.792,—	26.731,—	23.486,—
IV. Atjeh-Stoomtram	84.319,—	57.068,—	145.290,—	149.882,—

De ontvangsten der groote maatschappijen, die in „de Ingenieur“ ontbreken, zijn aan het „Maandschrift Centr. Bureau Statistiek“ ontleend, ¹⁾ Definitieve opgave.

EMISSIES IN OCTOBER 1921.

Staatsleeningen	f	55.440.000,—
zijnde:		
Ned.-Indië f 56.000.000,— 6½ % obl.		
à 99 %.		
Provinc. en Gemeentelijke leeningen ..		6.471.250,—
zijnde:		
's-Gravenhage f 5.000.000,— 6 % obl.		
à 99½ %.		
Roermond f 1.500.000,— 6½ % obl.		
à 99¾ %.		
Hypotheekbanken		500.000,—
zijnde:		
Vaderlandsche Hypotheekbank		
f 500.000,— aand. à 100 %.		
Industriele Ondernemingen		500.000,—
zijnde:		
N.V. Observator f 500.000,— 7 % cum.		
pref. wd. aand. à 100 %.		
Cultuurondernemingen, Handelsver-		
eenigingen en Handelsvenn....		200.000,—
zijnde:		
N.V. Exploitatie Maatschappij van		
Onroer. Goederen „Rijn en Gouwe“		
f 200.000,— 6½ % obl. à 100 %.		
Totaal	f	63.111.250,—
Totaal der emissies in Januari ..	f	49.295.330,—
Februari ..		29.964.250,—
Maart		69.463.000,—
April		19.416.000,—
Mei		36.486.931,25
Juni		49.850.500,—
Juli		104.801.800,—
Augustus...		13.217.000,—
September..		10.603.662,50
October ..		63.111.250,—
Algemeen Totaal ..	f	446.209.723,75
Bovendien:		
f 44.750.000,— 3/m. Schatkistpromessen à f 988,38		
„ 5.250.000,— 6/m. „ „ 979,36		

STATISTIEKEN EN OVERZICHTEN.

N.B. *** betekent: Cijfers nog niet ontvangen.

GELDKOERSEN.

BANKDISCONTOS.

Ned. { Disc. Wissels. 4½ 1 Juli '15	Zweeds. R.ksbk 5½ 19 Oct. '21
Bk. { Bel.Binn.Eff. 5½ 19 Oct. '20	Bk. v. Noorw. 6½ 6 Juli '21
{ Vrsch. in R.C. 6½ 19 Oct. '20	Zwits. Nat. Bk. 4 13 Aug. '21
Bk. van Engeland 5 3 Nov. '21	Belg. Nat. Bk. 5-5½ 19 Mei '21
Duitsche Rijksbk. 5 23 Dec. '14	Bank v. Spanje 6 4 Nov. '20
Bk. van Frankrijk 5½ 28 Juli '21	Bank v. Italië 6 20 Mei '20
Oostenr. Hong. Bk. 5 25 Juli '21	F. Res. Bk. N.Y. 4½ 2 Nov. '21
Nat. Bk. v. Denem. 5½ 5 Nov. '21	Javasche Bank 3½ 1 Aug. '09

OPEN MARKT.

Data	Amsterdam		Londen	Berlijn	Parijs	N. York
	Part. disconto	Prolongatie				
12 Nov. '21	4 3/8	3 1/2 1)	3 7/8	4-5/8	—	4 1/2-5 2)
7-12 „ '21	4 3/8	3 1/4-1/2	3 7/8-4	4-5/8	—	4 1/2-6
31 O.-5 N. '21	4 3/8-1/2	3-4	3 3/4-7/8	4-5/8	—	4-6
24-29 O. '21	4 3/8	3-1/4	3 1/4-3/4	4-5/8	—	4 1/2-6
8-13 N. '20	4 1/8-3/8	3 1/2-5	6 3/8-3/4	4-5/8	—	7-10
10-15 N. '19	4-1/8	4-1/8	5 3/4-6	4-5/8	—	6-25
20-24 Juli '14	3 1/8-3/16	2 1/4-3/4	2 1/4-3/4	2 1/8-1/2	2 3/4	5 1/2-7 1/2

1) Noteering van 11 November 1921. 2) Dito van 10 November.

WISSELKOERSEN.

WISSELMARKT.

De stemming op de wisselmarkt was voor de meeste wissels wederom flauw. Londen liep terug tot ca. 11,36. Vooral Parijs en België liepen sterk terug. België het meest. Geopend op 21,32½ en 20,62½, werd aan het einde der week niet meer dan 20,82½ en 19,92½ betaald. Daar, entegen waren dollars tamelijk stationnair, het laagste punt

was 2,88, maar meestal werd dichtter bij 2,89 genoteerd. Marken liepen niet verder terug. In het midden der week werd, op geruchten, dat de Rijksbank goud af zou geven tot steun van den wisselkoers, tot 1,25 betaald. Maar verder bleef de koers tamelijk prijshoudend, omstreeks 1,05. Skandinavie was wederom zeer onzeker. In deze wissels gaat reeds meerdere maanden weinig meer om. De noteeringen worden steeds onzekerder en zijn meestal nominaal en niet gebaseerd op gedane zaken. Zwitserland vaster, evenals Spanje. Daarentegen Indië en Buenos Aires lager, 98 à 98½ en 93 à 93½. Bucearest, dat reeds weken lang sterk terugliep, en in prijs langzamerhand gelijk was aan de markten, werd deze week plotseling sterk gevraagd en kon van 1,20 opkomen tot ca. 2,—, met groote schommelingen en hoogst onzeker.

KOERSEN IN NEDERLAND.

Data	Londen *)	Parijs *)	Berlijn *)	Weenen *)	Brussel **)	New York **)
7 Nov. 1921..	11.39	21.09	0.97½	0.10	20.47½	2.887/8
8 „ 1921..	11.36½	20.64½	0.96½	0.09½	19.97½	2.887/8
9 „ 1921..	11.39	21.17½	1.15	0.10	—	—
10 „ 1921..	11.38½	20.92½	1.06	0.09½	20.02½	2.88
11 „ 1921..	11.36½	20.92½	1.02	0.09½	19.96	2.883/4
12 „ 1921..	11.36½	20.87½	1.03	0.09½	—	—
Laagste d.w. 1)	11.36	20.60	0.87	0.08	19.90	2.87
Hoogste „ „ 1)	11.41	21.32½	1.22	0.12	20.62½	2.893/4
5 Nov. 1921..	11.41	21.37½	1.19	0.11	20.55	2.88½
29 Oct. 1921..	11.54	21.37½	1.66½	0.14	20.84	2.94½
Muntpariteit..	12.10	48.—	59.26	50.41	48.—	2.483/4

*) Noteering te Amsterdam. **) Noteering te Rotterdam.
1) Particuliere opgave. 2) Noteering van 28 October
3) Idem van 21 October.

Data	Stock-holm *)	Kopen-hagen *)	Chris-tiania *)	Zwitser-land *)	Spanje 1)	Batavia 1) telegrafisch
7 Nov. 1921	67.20	53.90	39.25	53.95	39.10	98 1/2-99
8 „ 1921	66.65	52.75	40.55	53.95	39.15	98 1/2-98 3/4
9 „ 1921	66.70	51.80	40.10	54.20	40.40	98 1/2-98 3/4
10 „ 1921	66.50	52.—	40.10	54.25	40.30	98 1/2 98 3/4
11 „ 1921	66.60	53.—	41.05	54.50	40.15	98 1/2-98 3/4
12 „ 1921	66.55	54.25	43.—	54.40	40.10	97-98 3/4
L'ste d.w. 1)	66.20	51.90	39.30	53.85	39.—	98
H'ste „ „ 1)	67.—	54.25	43.—	54.50	40.60	98 3/4
5 Nov. 1921	66.95	54.05	39.50	53.95	39.10	98 1/2-99
29 Oct. 1921	67.50	56.20	38.75	54.05	39.—	98 1/2-99
Muntpariteit	66.67	66.67	66.67	48.—	48.—	100

*) Noteering te Amsterdam. 1) Particuliere opgave.

Termijnnoteeringen der Valuta-Kas.

Ecart tusschen termijnnoteering en contanten koers. (week van 7-11 November 1921.)

	Londen.	Ult. Nov.	Ult. Dec.	Ult. Jan.
Hoogste B Koers	agio 1/4 ct.	agio 1 1/4 ct.	agio 1 1/4 ct.	agio 2 1/4 ct.
Laagste B „	disagio 3/4 „	„ 1/4 „	„ 1/4 „	„ 3/4 „
Hoogste L „	agio 1 „	„ 2 „	„ 2 1/4 „	„ 2 3/4 „
Laagste L „	disagio 1/4 „	„ 3/4 „	„ 1 1/4 „	„ 1 1/4 „
New-York.				
Hoogste B Koers	disagio 1/8 ct.	disagio 3/8 ct.	disagio 1 1/8 ct.	
Laagste B „	„ 1/2 „	„ 1 „	„ 1 1/2 „	
Hoogste L „	„ 1/8 „	„ 3/8 „	„ 1 1/4 „	
Laagste-L „	„ 1/2 „	„ 3/4 „	„ 1 1/4 „	
Parijs.				
Hoogste B Koers	Pari	Pari	disagio 2 1/2 ct.	
Laagste B „	disagio 5 ct.	disagio 7 1/2 ct.	„ 10 „	
Hoogste L „	agio 2 1/2 „	Pari	„ 2 1/2 „	
Laagste L „	disagio 2 1/2 „	disagio 7 1/2 „	„ 10 „	
Brussel				
Hoogste B Koers	agio 2 1/2 ct.	agio 7 1/2 ct.	agio 12 1/2 ct.	
Laagste B „	disagio 4 „	Pari	„ 2 1/2 „	
Hoogste L „	agio 5 „	agio 7 1/2 „	„ 15 „	
Laagste L „	disagio 3 1/2 „	Pari	„ 2 1/2 „	
Berlijn.				
Hoogste B Koers	agio 1 ct.	Pari	Pari	
Laagste B „	disagio 1 „	Pari	Pari	
Hoogste L „	Pari	agio 1 ct.	agio 1 ct.	
Laagste L „	disagio 1 „	disagio 1 „	disagio 1 „	

KOERSEN TE NEW YORK.

Data	Cable Lond. (in \$ per £)	Zicht Parijs (in cts. p. frs.)	Zicht Berlijn (in ct. p. Mk.)	Zicht Amsterd. (in cts. p. gld.)
12 Nov. 1921	3.94.37	7.22	0.36	34.71
Laagste d. week	3.94.37	7.22	0.33	34.53
Hoogste „ „	3.94.75	7.28	0.41	34.71
5 Oct. .. 1921	3.94.62	7.37	0.39	34.56
29 „ .. 1921	3.93.62	7.31	0.56	34.06
Muntpariteit..	4.86.67	5.18 ¹ / ₄	95 ¹ / ₄	40 ³ / ₁₆

KOERSEN VAN DE VOLGENDE PLAATSEN OP LONDEN

Plaatsen en Landen	Noteerings-eenheden	28 Oct. 1921	4 Nov. 1921	7-12 Nov. '21 Laagste	12 Nov. 1921 Hoogste
Alexandrië..	Piast. p. £	97 ⁷ / ₁₆	97 ⁷ / ₁₆	97 ⁷ / ₁₆	97 ⁷ / ₁₆
*B. Aires ¹⁾ ..	d. p. \$	44 ⁹ / ₁₆	44 ⁹ / ₁₆	44 ⁹ / ₁₆	45 ¹ / ₁₆
Calcutta	Sh. p. rup.	1 ⁴ / ₁₆	1 ⁴ / ₁₆	1 ⁴ / ₁₆	1 ⁴ / ₁₆
Hongkong ..	id. p. \$	2 ⁹ / ₁₆	2 ⁹ / ₁₆	2 ⁷ / ₁₆	2 ⁹ / ₁₆
Lissabon	d. per Mil.	5 ³ / ₁₆	5 ³ / ₁₆	4 ³ / ₁₆	5 ¹ / ₁₆
Madrid	Peset. p. £	29.67 ¹ / ₂	29.12 ¹ / ₂	27.90	29.18
*Montevideo ¹	d. per \$	41 ¹ / ₁₆	41	40 ¹ / ₁₆	41 ¹ / ₁₆
Montreal....	\$ per £	4.26	4.27 ³ / ₁₆	4.26 ¹ / ₂	4.32 ¹ / ₂
*R.d.Janeiro.	d. per Mil.	8	8 ³ / ₁₆	7 ¹³ / ₁₆	8
Rome	Lires p. £	99 ³ / ₄	96.75	93.25	97.50
Shanghai....	Sh. p. tael	4 ¹ / ₁₆	3 ¹¹ / ₁₆	3 ⁹ / ₁₆	3 ¹¹ / ₁₆
Singapore ..	id. p. \$	2 ¹³ / ₁₆	2 ³ / ₁₆	2 ³ / ₁₆	2 ³ / ₁₆
*Valparaiso..	peso p. £	34.20	35.10	36.10	37.20
Yokohama ..	Sh. p. yen	2 ⁵ / ₁₆	2 ⁵ / ₁₆	2 ⁵ / ₁₆	2 ⁵ / ₁₆

*Koersen der voorafgaande dagen. ¹⁾ Telegrafisch transfert.
²⁾ Noteering van 29 September.

NOTEERING VAN ZILVER

	Noteering te Londen	te New York
12 Nov. 1921	38 ¹ / ₄	66 ³ / ₈
5 „ 1921	39 ⁷ / ₈	69 ¹ / ₂
29 Oct. 1921	41 ¹ / ₈	71
22 „ 1921	40 ³ / ₄	70 ⁷ / ₈
13 Nov. 1920	53 ¹ / ₄	79 ³ / ₈
15 Nov. 1919	67 ³ / ₄	101 ¹ / ₈
20 Juli 1914	24 ¹⁵ / ₁₆	54 ¹ / ₈

NEDERLANDSCHE BANK.

Verkorte Balans op 14 November 1921.

Activa.

Binnenl. Wissels, Prom., enz. in disc.	H.-bk. f 186.309.559,08 ¹ / ₂	B.-bk. „ 52.241.516,96	Ag.sch. „ 73.594.082,44 ¹ / ₂	f 312.145.158,49
Papier o. h. Buitenl. in disconto	Idem eigen portef f 39.364.902,—			
Af: Verkocht maar voor de bk. nog niet afgel. „	„ 89.364.902,—			
Beleeningen	H.-bk. f 20.145.428,68	incl. visch. B.-bk. „ 16.176.269,23	Ag.sch. „ 76.523.301,18	f 112.844.999,09
Op Effecten	f 107.350.473.86 ¹ / ₂			
Op Goederen en Spec. „	5.494.525,22 ¹ / ₂ „ 112.844.999,09			
Voorschotten a. h. Rijk	„ 12.939.940,16			
Munt en Muntmateriaal	Munt, Goud			
Muntmat., Goud ..	f 56.238.000,—			
Muntmat., Zilver ..	f 519.730.929,59			
Munt, Zilver, enz. „	f 805.968.929,59			
Muntmat., Zilver ..	„ 8.526.788,16			
Effecten	Bel.v. h. Res.fonds.. f 5.344.515,25			
id. van ¹ / ₈ v. h. kapit. „	3.885.408,87 ¹ / ₂ „ 9.229.922,12 ¹ / ₂			
Geb. en Meub. der Bank	„ 3.747.500,—			
Diverse rekeningen	„ 19.060.764,68 ¹ / ₂			
	f 1.123.828.904,30			
Passiva.				
Kapitaal	f 20.000.000,—			
Reservefonds	„ 5.386.728,62 ¹ / ₂			
Bankbiljetten in omloop	„ 1.089.734.820 —			
Bankassigatiën in omloop.....	„ 1.686.976,31			
Rek.-Cour. } Het Rijk f	saldo's: } Anderen „ 40.497.834,98 ¹ / ₂			
	„ 40.497.834,98 ¹ / ₂			
Diverse rekeningen	„ 16.522.544,38			
	f 1.123.828.904,30			

NED. BANK 14 November 1921 (vervolg).

Beschikbaar metaalsaldo..... f 397.371.165,40
Op de basis van ¹/₈ metaaldekking, 181.187.231,15
Minder bedragen aan bankbiljetten in omloop dan waartoe de Bank gerechtigd is. „ 1.986.855.825,—

Verschillen met den vorigen weekstaat:

	Meer	Minder
Disconto's		9.560.604,51
Buitenlandsche wissels..	328.612,—	
Beleeningen		5.836.847,37
Goud		101.587,44
Zilver		14.547.025,—
Bankbiljetten.....		3.224.192,58 ¹ / ₂
Part. Rek.-Crt. saldo's ..		

Voornaamste posten in duizenden guldens.

Data	Goud	Zilver	Bankbiljetten	Andere opsch. schulden
14 Nov. 1921.....	605.969	8.527	1.039.735	41.185
7 „ 1921.....	605.969	8.628	1.054.282	45.683
31 Oct. 1921.....	605.969	8.921	1.056.405	48.855
24 „ 1921.....	605.969	9.149	1.020.628	54.765
17 „ 1921.....	605.969	9.195	1.028.634	41.362
15 Nov. 1920.....	636.141	19.615	1.084.441	94.171
15 Nov. 1919.....	632.160	6.350	1.048.994	84.489
25 Juli 1914.....	162.114	8.228	310.437	6.198

Data	Totaal bedrag disconto's	Hervan Schatkist-promessen rechtstreeks	Beleeningen	Beschikbaar Metaal-saldo	Dekking-percentage
14 Nov. 1921	312.145	121.000	112.845	397.371	57
7 „ 1921	321.706	130.000	118.682	393.864	56
31 Oct. 1921	317.984	126.500	129.264	393.098	56
24 „ 1921	299.360	119.500	116.180	399.298	57
17 „ 1921	281.992	114.500	128.060	400.424	57
15 Nov. 1920	171.859	39.000	278.056	419.238	56
15 Nov. 1919	139.480	77.000	266.852	410.062	56
25 Juli 1914	67.947	14.300	61.686	43.521 ¹⁾	75

¹⁾ Op de basis van ¹/₈ metaaldekking.

Uit de bekendmaking van den Minister van Financiën blijkt, dat uitstonden op:

	7 November 1921	14 November 1921
Aan schatkistpromessen..	f 486.590.000,—	f 492.280.000,—
waarvan rechtstreeks bij de Ned. Bank geplaatst „	130.000.000,—	121.000.000,—
Aan schatkistbiljetten ..	263.401.000,—	268.582.000,—
Aan zilverbons	34.670.369,50	34.568.641,—

JAVASCHE BANK.

Voornaamste posten in duizenden guldens. De samengetrokken cijfers der laatste weken zijn telegrafisch ontvangen.

Data	Goud	Zilver	Bankbiljetten	Andere opsch. schulden
5 Nov. 1921.....	187.250		291.500	94.000
29 Oct. 1921.....	186.500		292.000	105.500
22 „ 1921.....	190.750		296.000	103.500
1 Oct. 1921.....	182.182	22.057	300.560	128.765
24 Sept. 1921.....	187.213	21.640	300.966	120.071
17 „ 1921.....	192.676	21.173	303.999	135.068
10 „ 1921.....	202.255	20.751	306.174	140.110
30 Oct. 1920.....	225.160	8.450	370.883	220.592
8 Nov. 1919.....	169.053	3.164	304.382	103.749
25 Juli 1914.....	22.057	31.907	110.172	12.634

Data	Disconto's	Wissels, buiten N.-Ind. betaalbaar	Beleeningen	Diverse rekeningen ¹⁾	Beschikbaar metaal-saldo	Dekking-percentage
5 Nov. 1921		209.500		***	110.150	49
29 Oct. 1921		217.500		***	107.000	49
22 „ 1921		215.500		***	110.850	49
1 Oct. 1921	34.866	18.946	133.181	11.748	118.831	47
24 Spt. 192	36.068	19.946	111.566	12.648	25.082	49
17 „ 192	35.042	19.257	118.30	19.091	126.644	48
10 „ 192	35.186	19.211	115.741	20.156	134.218	49
30 Oct. 1920	28.551	29.841	136.181	36.141	15.435	39
8 Nov. 1919	13.621	14.67	173.420	44.722	90.852	42
25 Juli 1914	7.251	6.391	47.934	2.228	4.842 ²⁾	44

¹⁾ Sluitpost der activa. ²⁾ Op de basis van ¹/₈ metaaldekking.

DE SURINAAMSCHE BANK.

Voornaamste posten in duizenden guldens.

Data	Metaal	Circulatie	Andere opelsch. schulden	Disconto's	Dio. rekeningen ¹⁾
1 Oct. 1921....	1.519	2.131	1.263	1.959	218
24 Sept. 1921....	1.514	2.031	1.575	1.975	227
17 „ 1921....	1.179	1.992	1.083	1.972	428
10 „ 1921....	1.175	2.084	1.038	1.966	421
3 „ 1921....	1.136	2.196	1.007	1.972	328
27 Aug. 1921....	1.132	2.081	1.113	1.980	264
2 Oct. 1920....	1.053	2.157	916	1.836	896
4 Oct. 1919....	961	1.615	1.084	1.552	461
25 Juli 1914....	645	1.100	560	735	396

¹⁾ Sluitpost der activa.

BUITENLANDSCHE BANKSTATEN.

BANK VAN ENGELAND.

Voornaamste posten, onder bijvoeging der Currency Notes, in duizenden pond sterling.

Data	Metaal	Circulatie	Currency Notes.		
			Bedrag	Goudd.	Gov. Sec.
9 Nov. 1921	128.421	124.403	314.118	28.500	277.008
2 „ 1921	128.418	125.140	313.855	28.500	276.500
26 Oct. 1921	128.414	123.916	311.575	28.500	274.670
19 „ 1921	128.417	123.884	312.634	28.500	275.530
12 „ 1921	128.422	124.614	313.593	28.500	276.473
5 „ 1921	128.414	125.667	313.347	28.500	278.182
10 Nov. 1920	123.477	127.848	354.082	28.500	322.977
12 Nov. 1919	87.906	86.903	339.698	28.500	321.215
22 Juli 1914	40.164	29.317	—	—	—

Data	Gov. Sec.	Other Sec.	Public Depos.	Other Depos.	Re-serve	Dek-kings-perc. ¹⁾
9 Nov. '21	37.302	80.834	17.893	105.834	22.468	18,27
2 „ '21	56.944	80.913	16.250	125.652	21.727	15,31
26 Oct. '21	87.576	82.203	13.533	161.509	22.948	13,11
19 „ '21	79.715	86.416	14.794	156.809	23.183	13,51
12 „ '21	64.851	80.372	15.016	134.790	22.258	14,86
5 „ '21	58.541	84.949	19.266	127.772	21.197	14,40
10 Nov. '20	62.701	73.222	19.816	112.470	14.079	10,64
12 Nov. '19	42.515	79.617	22.161	102.760	20.534	16,43
22 Juli '14	11.005	33.633	13.735	42.185	29.297	52 1/2

¹⁾ Verhouding tusschen Reserve en Deposits.

DUITSCHER RIJKS BANK.

Voornaamste posten, onder bijvoeging der Darlehens-kassenscheine, in duizenden Mark.

Data	Metaal	Daaraan Goud	Kassenscheine	Circu-latie	Dek-kings-perc. ¹⁾
7 Nov. '21	1.008.890	993.639	4.560.228	92.609.995	6
31 Oct. '21	1.007.868	993.631	4.589.992	91.527.679	6
23 „ '21	1.063.464	1.023.632	3.310.196	88.144.195	5
15 „ '21	1.038.565	1.023.633	3.193.609	87.728.207	4
7 „ '21	1.039.765	1.023.699	2.850.678	87.461.651	4
30 Sept. '21	1.039.768	1.023.704	3.128.791	86.384.286	5
6 Nov. '20	1.098.370	1.091.658	20.160.071	63.600.113	33
7 Nov. '19	1.113.091	1.092.835	9.458.627	30.975.284	34
23 Juli '14	1.691.398	1.356.857	65.479	1.890.895	93

¹⁾ Dekking der circulatie door metaal en Kassenscheine.

Data	Wissels	Rek. Crt.	Darlehenskassenscheine	
			Totaal uitgegeven	In kas bij de Reichsbank
7 Nov. 1921	755.207	13.860.368	11.790.800	4.473.000
31 Oct. 1921	881.474	18.302.663	11.938.400	4.501.600
23 „ 1921	1.416.646	13.387.247	10.664.000	3.221.100
15 „ 1921	1.047.408	16.886.905	10.655.900	3.107.900
7 „ 1921	1.092.490	11.266.875	10.438.200	2.765.400
30 Sept. 1921	1.142.218	19.980.295	10.773.500	3.043.900
6 Nov. 1920	49.779.073	13.292.389	33.136.900	21.160.100
7 Nov. 1919	32.264.906	9.707.802	21.271.100	9.430.500
23 Juli 1914	750.892	943.964	—	—

BANK VAN FRANKRIJK.

Voornaamste posten in duizenden francs.

Data	Goud	Waarvan in het Buitenland	Zilver	Te goed in het Buitenland	Bull.gew. voortsch. a/d. Staat
10 Nov. '21	5.523.967	1.948.367	278.717	611.990	25.100.000
3 „ '21	5.523.892	1.948.367	278.610	613.741	25.600.000
27 Oct. '21	5.523.866	1.948.367	278.421	614.479	25.100.000
20 „ '21	5.523.686	1.948.367	278.075	618.023	25.300.000
12 Nov. '20	5.449.767	1.948.367	270.761	661.321	26.600.000
13 Nov. '19	5.571.271	1.978.278	285.627	—	25.650.000
23 Juli '14	4.104.390	—	639.620	—	—

Data als boven.	Wissels	Uitge-stelde Wissels	Beleen-ing	Bankbil-jetten	Rek. Crt. Particulieren	Rek. Crt. Staat
	2.306.952	64.894	2.264.709	37.376.499	2.492.361	34.772
2.709.847	65.787	2.209.816	37.522.085	2.624.942	32.567	
2.472.963	66.268	2.217.303	37.154.469	2.521.133	42.272	
2.401.299	67.055	2.232.644	37.406.813	2.644.363	29.995	
3.302.176	445.885	2.094.371	39.619.154	3.605.817	55.201	
1.202.297	655.540	1.330.325	37.394.962	3.146.071	44.724	
1.541.080	—	769.400	5.911.910	942.570	400.590	

BANQUE NATIONALE DE BELGIQUE.

Voornaamste posten in duizenden francs.

Data	Metaal incl. buitenl. saldi	Beleen. van buitenl. vorder.	Beleen. van prom. d. provinc.	Binn. wissels en beleen.	Circu-latie	Rek. Crt. partic.
10 Nov. '21	326.883	84.653	480.000	566.998	6.158.746	348.016
30 „ '21	326.881	84.653	480.000	609.377	6.135.925	305.755
20 Oct. '21	327.714	84.653	480.000	592.080	6.110.722	250.893
27 „ '21	328.872	84.653	480.000	572.246	6.109.935	237.251
11 Nov. '20	351.196	84.653	480.000	749.809	5.844.418	974.926
13 Nov. '19	344.217	84.955	480.000	402.099	4.697.933	2.213.150

VEREENIGDE STATEN VAN NOORD-AMERIKA.

FEDERAL RESERVE BANKS.

Voornaamste posten in duizenden dollars.

Data	Goudvoorraad			Zilver etc.	F.R. Notes in circula-tie
	Totaal bedrag	Dekking F. R. Notes	In het buitenl.		
26 Oct. '21	2.786.239	1.841.848	—	150.909	2.408.779
19 „ '21	2.772.721	1.844.195	—	149.039	2.440.862
11 „ '21	2.728.922	1.854.962	—	148.011	2.476.311
5 „ '21	2.732.599	1.868.952	—	150.343	2.482.313
29 Oct. '20	2.003.320	1.347.622	74.686	164.718	3.351.303
31 Oct. '19	2.138.000	1.309.924	129.913	67.592	2.752.876

Data	Wissels	Totaal Deposito's	Gestort Kapitaal	Algem. Dek-kings-perc. ¹⁾	Percent. Goud-dekking circul. ²⁾
26 Oct. '21	1.371.075	1.738.556	103.007	70,8	96,7
19 „ '21	1.384.076	1.717.698	103.034	70,3	95,1
11 „ '21	1.463.799	1.724.865	103.070	68,5	91,8
5 „ '21	1.440.191	1.696.332	103.046	69,0	92,2
29 Oct. '20	3.099.672	2.417.529	97.753	43,1	47,2
31 Oct. '19	2.522.902	2.725.555	86.013	47,9	60,6

¹⁾ Verhouding tusschen: den totalen goudvoorraad, zilver etc., en de opeischbare schulden: F. R. Notes en netto deposito's. ²⁾ Na aftrek van 35 pCt. der totale dekkingsmiddelen als dekking voor de netto deposito's.

PARTICULIERE BANKEN AANGESLOTEN BIJ HET

FED. RES. STELSEL.

Voornaamste posten in duizenden dollars.

Data	Aantal banken	Totaal uitgezette gelden en beleggingen	Reserve bij de F. R. banks	Totaal deposito's	Waarvan time deposits
19 Oct. '21	809	11.477.260	1.254.799	13.349.552	2.961.392
12 „ '21	809	11.602.099	1.243.802	13.485.257	2.942.400
5 „ '21	809	11.615.287	1.215.740	13.413.944	2.966.092
28 Sept. '21	809	11.572.893	1.241.664	13.337.960	2.925.188
22 Oct. '20	823	17.101.060	1.333.215	14.469.628	2.814.559
24 Oct. '19	778	15.425.888	1.387.175	13.658.084	2.056.087

Aan het eind van ieder kwartaal wordt een overzicht gegeven van enkele niet wekelijks opgenomen bankstaten.

EFFECTENBEURZEN.

Amsterdam, 14 November 1921.

De juist achter ons liggende week is voor de beurzen, die thans wel het meest door hun activiteit de aandacht trekken, die van Duitschland, van buitengewone betekenis geweest. Scherpe maatregelen zullen worden genomen tot het belasten van winsten uit beurstransacties. Een ontwerp is ingediend, waarbij is bepaald, dat in de toekomst de deviezenhandel nog slechts geoorloofd zal zijn door het intermediair van banken en bankiers. Deze zien zich de verplichting opgelegd, van hun opdrachtgevers voldoende legitimatie te eischen en van iedere afgesloten transactie een nota op te maken, die aan het Ministerie van Financiën ter hand moet worden gesteld en die daar dient als materiaal voor den belasting-aanslag. Tegen dit ontwerp is uit de kringen der belanghebbenden dadelijk een storm van protesten gerezen; het is te verwachten, dat niet alleen de bankwereld, doch ook de industrie al hun gewicht in de schaal zullen leggen om Regeering en Rijksdag op de gevaren van een al te sterke belasting van de deviezen en van den effectenhandel te wijzen. Want ook de effectenhandel dreigt aan een sterker heffing, afgezien nog van de juist onlangs doorgevoerde verscherpte beursbelasting, onderworpen te zullen worden.

In verband met het bovenstaande is het te verklaren, dat de deviezenmarkt gedurende de berichtperiode aan zeer groote fluctuaties onderhevig is geweest. De dollar, die zich tegen het einde der vorige week op een niveau van circa 250 bevond, bereikte Dinsdag j.l. voorbijgaand een hoogte van 330. Na de publicatie van het wetsontwerp betreffende den handel in deviezen zette zich een scherpe reactie in, waardoor de dollar Woensdag slechts 247 gold. Daarna is echter weer een herstel gevolgd tot 260 à 270. Men neemt algemeen aan, dat in de laatste maanden, in verband met de daling van de mark, zeer groote bedragen vreemde deviezen „gehamsterd” zijn; deze voorraden nu zijn vermoedelijk gerealiseerd, vooral als gevolg van het voorschrift, dat de afsluit-nota's den belasting-autoriteiten ter hand gesteld moeten worden. Het spoedig gevolgd herstel van den dollarkoers bewijst echter, dat niet al te veel materiaal aan de markt is gekomen en dat de „schrak” spoedig vergeten was.

Inmiddels is het opmerkelijk, dat de effectenmarkt niet meer zoo strikt het voorbeeld van de buitenlandsche betalingsmiddelen volgt. Overigens heeft tot dit verloop de speculatie sterk medegewerkt; in het algemeen werd in den aanvang van de afgelopen week reeds rekening gehouden met een mogelijken terugslag op de deviezenmarkt en had men blanco-posities opgebouwd, die door liquidatie op het kritieke moment steun verleenden. Het algemeen peil op de effectenmarkt is derhalve niet zoo sterk verhoogd; het bewijs is echter geleverd, dat het groote publiek zich ook niet laat afschrikken door welken maatregel van Regeeringswege ook en door alles heen zijn effectenbezit wil vasthouden.

De beurs te W e e n e n geeft met bijna vermoeiende een-tonigheid voortdurend hetzelfde beeld te aanschouwen, dat n.l. van steeds hoger opgevoerde waardebepalingen voor effecten in het algemeen en voor sommige aandelen in het bijzonder.

Op de overige beurzen van Europa is een dergelijke activiteit verre te zoeken. Overal heeft men te kampen met de problemen, die de tijden na den oorlog aan de orde hebben gesteld en die wel zijn samen te vatten in het enkele feit van de schadeloosstelling, door Duitschland te betalen. Want het is niet te ontkennen, dat deze omstandigheid op zich zelve het grootste deel van alle vraagstukken van het oogenblik omvat. En de rivaliteit tusschen de vroegere bondgenooten, afgezien van de buitengewone moeilijkheid van de kwestie, maakt het niet eenvoudig een weg uit den doolhof te vinden. Onder den invloed van deze overwegingen blijven de beurzen te L o n d e n en te P a r i j s in hun lustelooze houding volharden. Wel is er een zekere verbetering op te merken, welke vooral te Londen tot uiting is gekomen. En ook te P a r i j s is men ten slotte toch optimistisch, ook wat betreft de Duitse schadeloosstelling, omdat men zich toch steeds sterk acht in de nog onverbroken vriendschapsbanden met de vroegere Geallieerden. Hieruit is het dan ook te verklaren, dat beide beurs-centra, hoewel de omvang van den handel er uitermate gering is, toch een zekeren grond van vertrouwen aan den dag leggen. De laatste feiten van bijzondere betekenis echter zijn niet te overmelden.

Ook van N e w Y o r k valt feitelijk hetzelfde te zeggen. De eerste besprekingen op de ontwapenings-conferentie van Washington hebben een zeer bedruipenden indruk gemaakt en dit heeft de beurs wel gelukkig een vaste tendens te bepalen. Deze bestand deursigen is reeds door de beursver-
natatekand namontzo kijlekw niet elke van neevn

houdingen, vooral in de wereld der „zware” industrie, waar langzamerhand de prijzen verhoogd kunnen worden en een grooter afzetgebied zich vormt. Ook de automobielenijverheid is vrijwel weder op volle capaciteit werkzaam en vooral deze wordt als graadmeter van den algemeenen stand van zaken beschouwd, omdat deze industrie één der eerste was, die bij het uitbreken der crisis den stoot hadden op te vangen.

T e o n z e n t is de markt, als geheel genomen, uitermate vast gestemd geweest. *Staatsfondsen* maken hierop lichtelijk een uitzondering. Hier waren op sommige dagen eerder reacties op te merken, welke moeten worden toegeschreven aan het feit, dat sommige groote lichamen hun bezit aan staatsfondsen realiseren. In enkele gevallen geschiedt dit noodgedwongen, om aan liquide kapitaal te komen; in andere gevallen speelt het oordeel omtrent de naaste toekomst van 's lands financiën een rol. *Buitenlandsche staatsfondsen* bleven verwaarloosd; in deze rubriek hangen de fluctuaties geheel af van vraag en aanbod en deze op hun beurt wisselen met de weinig richting hebbende opinies van het vooral in laaggenoteerde staatsfondsen belanghebbende publiek.

	7 Nov.	10 Nov.	14 Nov.	Rijzing of daling.
5 %/o Ned. W. Sch. 1918	90 3/8	90	89 15/16	- 11/16
4 1/2 %/o " " " 1916	88 3/4	88 7/16	88 7/16	- 9/16
4 %/o " " " 1916	80 7/8	80 1/2	80 1/16	- 1 3/16
3 1/2 %/o " " "	75	75 5/8	75 5/8	+ 5/8
3 %/o " " "	62 27/32	62 9/8	62 7/16	- 1 3/32
2 1/2 %/o Cert. N. W. S.	52 13/16	52 3/8	52 1/2	- 5/16
5 %/o Ooät-Indië 1915	91 3/8	91 1/2	91 15/16	+ 9/16
6 %/o " " 1919	95 13/16	95 7/16	95	- 1 1/16
4 %/o Oostenr Kroenrente	3 11/16	3 11/16	3 11/16	
5 %/o Rusland 1906	7	5 3/4	6 1/2	- 1/2
4 %/o Rusl. bij Hope & Co.	7	6 1/8	6 1/2	- 1/2
4 1/2 %/o China Goud 1898 ..	60 1/4	58 1/8	59 1/16	- 1 3/16
4 %/o Japan 1899	64 1/8	63 7/8	61	- 3 1/8
4 %/o Argentinië Buitentl..	55 1/4	55 1/4	55 5/8	+ 3/8
5 %/o Brazilië 1895	54 1/2	54 3/4	54 3/4	+ 1/4
7 %/o Staatsspoor	104 3/8	104 1/4	104 1/4	- 1/8
7 %/o Amsterdam	104	103 3/4	103 3/4	- 1/4

De *aandelenmarkt* echter is gedeceideerd optimistisch geweest. Op den voorgrond hebben hier gestaan *rubberwaarden*, die een opmerkelijk waste tendens vertoonden. Reeds weken aaneen is dan ook een ruimere vraag voor het artikel rubber te aanschouwen en vooral het feit, dat „smoked sheets” boven „crêpe” wordt gepraagd is een bewijs voor de realiteit van de vraag. Want „smoked sheet” wordt alleen gekocht voor direct verbruik, is niet zoo houdbaar als „crêpe”, die dan ook vaak door de speculatie wordt gekocht. Bovendien bewijzen de statistieken, dat de zichtbare voorraad voortdurend afneemt en dit, gevoegd bij het feit, dat ook de productie zeer veel geringer belooft te worden, heeft op de markt voor het artikel rubber, en dientengevolge ook op die der aandelen een vaste tendens doen ontstaan. Bijna zonder reactie zijn dan ook de betrokken fondsen gemonteerd en zij verlaten de week op het hoogst bereikte peil.

De tweede rubriek, die de aandacht door groote opgewektheid heeft getrokken, was die der *petroleumwaarden*. Zonder sensationele fluctuaties, doch witerst gestadig, is de koers van aandelen Koninklijke Petroleum Maatschappij gemonteerd, met zich nemende de prijzen van de overige petroleum-aandelen. De beweging is dezen keer zuiver van Amsterdam uitgegaan; zelfs werkten de buitenlandsche beurzen op sommige dagen nog tegen, doch op het dan van onze markt had dit geen invloed.

Tabakswaarden waren aanvankelijk ook opgewekt van toon, doch al spoedig daalde hier de kooplust. Wel konden de hoofdsorten zich op het bereikte peil handhaven, doch een sterk geanimeerde tendens viel toch niet op te merken.

De *suikermarkt* was vast; doch zonder bijzondere factoren, waarop de aandacht gevestigd dient te worden. De resultaten van de maal-campagne op Java zijn gunstig en de prijzen, die regelmatig voor de afdoeningen worden gemeld, voldoen aan de verwachtingen.

Van *industriële soorten* viel het interesse op aandelen Insulinde Oliefabrieken. Herhaaldelijk is hier tegenspraak tusschen officieele en niet-officieele berichten op te merken, hetgeen natuurlijk voor de speculatie een welkome aanleiding vormt in het fonds te ageeren, ook omdat het zeer laag genoteerd is. Per saldo echter bleef de afdeling vrij verlaten en het aandeel zonder groote koersvariatie.

	7 Nov.	10 Nov.	14 Nov.	Rijzing of daling.
Amsterdamsche Bank	149	150	150	+ 1
Koloniale Bank	108	107 1/8	107 1/2	+ 1/2
—	108.836	108.037	108.117	83

	7 Nov.	10 Nov.	14 Nov.	Rijzing of daling.
Ned. Handel-Mij. cert. v. aand.	132 ³ / ₄	132 ¹ / ₄	133 ³ / ₈	+ 7/8
Rotterd. Bankvereniging..	99	95 ¹ / ₄	94 ¹ / ₂	- 4 ¹ / ₂
Amst. Superfosfaatfabriek	45	58 ¹ / ₄	54	+ 9
Van Berkel's Patent	50	46 ¹ / ₂	50 ¹ / ₄	+ 1 ¹ / ₄
Insulinde Oliefabriek	11 ¹ / ₂	12 ¹ / ₄	11 ¹³ / ₁₆	+ 5/16
Jurgens' Ver. Fabr. pr. aand.	86 ³ / ₄	85	81 ¹ / ₄	- 5 ¹ / ₂
Hollandia Melkproducten ..	160	175	175	+ 15
Philips' Gloeilampfabriek	240	244 ³ / ₄	235 ³ / ₄	- 4 ¹ / ₄
R. S. Stokvis & Zonen	578	578	578	
Vereenigde Blikfabrieken ..	70 ¹ / ₂	70	69	- 1 ¹ / ₂
Compania Mercantil Argent.	60	64 ³ / ₈	62 ¹ / ₂	+ 2 ¹ / ₂
Cultuur-Mij. d. Vorstenland	129	131 ³ / ₈	133 ⁷ / ₈	+ 4 ⁷ / ₈
Handelsver. Amsterdam ...	331	333	337	+ 6
Holl. Transatl. Handelsver.	25	25	25	
Linde Teves & Stokvis	72 ³ / ₄	79 ¹ / ₂	77 ¹ / ₂	+ 4 ³ / ₄
Van Nierop & Co's Handel-Mij.	11	11	9 ¹ / ₄	- 1 ³ / ₄
Tels & Co.'s Handel-Mij.	44 ¹ / ₂	47	43	- 1 ¹ / ₄
Gecons. Holl. Petroleum-Mij.	141	141 ³ / ₄	144 ¹ / ₄	+ 3 ¹ / ₄
Kon. Petroleum-Mij.	409 ¹ / ₂	429	436	+ 26 ¹ / ₂
Orion Petroleum-Mij.				
Afgest. Aand.	36 ³ / ₄	36	35	- 1 ³ / ₄
Steaua Romana Petroleum				
Mij. .. Afgest. Aand.	36 ³ / ₄	37 ¹ / ₈	39 ³ / ₄	+ 3
Amsterdam-Rubber-Mij. ...	97 ¹ / ₄	101 ³ / ₄	110 ³ / ₄	+ 13 ¹ / ₂
Nederl.-Rubber-Mij.	50	56	62	+ 12
Oost-Java-Rubber-Mij.	155	163 ¹ / ₂	179 ¹ / ₂	+ 24 ¹ / ₂
Deli-Batavia	300	304	308	+ 8
Deli-Maatschappij	240 ¹ / ₂	243	261	+ 20 ¹ / ₂
Medan-Tabak-Maatschappij	286	286	280	- 6
Senembah-Maatschappij	369	366	377 ¹ / ₂	+ 8 ¹ / ₂

De scheepvaartmarkt was kalm en zonder animo.

	7 Nov.	10 Nov.	14 Nov.	Rijzing of daling.
Holland-Amerika-Lijn	140 ³ / ₄	156	158	+ 17 ¹ / ₄
" " "gem.eig.	133	142	144 ¹ / ₂	+ 11 ¹ / ₂
Holland-Gulf-Stoomv.-Mij. ...	95	95	95	
Hollandsche Stoomboot-Mij.	52	50	50 ¹ / ₄	- 1 ³ / ₄
Java-China-Japan-Lijn	100	106	102	+ 2
Kon. Hollandsche Lloyd ...	25	25 ¹ / ₂	26 ¹ / ₄	+ 1 ¹ / ₄
Kon. Ned. Stoomb.-Mij.	88 ¹ / ₂	86 ¹ / ₂	86 ¹ / ₂	- 2
Koninkl.-Paketaart-Mij.	99 ¹ / ₂	98 ¹³ / ₁₆	98 ¹ / ₄	- 1 ¹ / ₄
Maatschappij Zeevaart	64	64	64	
Nederl. Scheepvaart-Unie ..	102 ³ / ₄	105 ³ / ₄	105 ¹ / ₂	+ 2 ³ / ₄
Nievelt Goudriaan	133	132	135	+ 2
Rotterdamsche Lloyd	131 ¹ / ₄	133	136	+ 4 ³ / ₄
Stoomv.-Mij. „Hillegersberg“	63 ¹ / ₂	60	63	- 1/2
" " „Nederland“ ..	156 ¹ / ₄	160 ¹ / ₂	160 ¹ / ₂	+ 4 ¹ / ₄
" " „Noordzee“ ...	30	31	31 ¹ / ₂	+ 1 ¹ / ₂
" " „Oostzee“	60	62	63 ¹ / ₂	+ 3 ¹ / ₂

De Amerikaansche markt trok als gewoonlijk slechts matige belangstelling en fluctueerde alleen in verband met den dollarkoers.

	7 Nov.	10 Nov.	14 Nov.	Rijzing of daling.
American Car & Foundry ..	156	156	156	
Anaconda Copper	96 ¹ / ₁₆	97	99	+ 2 ¹⁵ / ₁₆
Un. States Steel Corp.	93 ¹ / ₁₆	94 ¹³ / ₁₆	95	+ 1 ¹⁵ / ₁₆
Atchison Topeka	100	100	100	
Southern Pacific	93	92	91	- 2
Union Pacific	141	141	142 ¹ / ₂	+ 1 ¹ / ₂
Int. Merc. Marine orig. Com.	12 ¹ / ₄	12 ³ / ₈	13 ¹ / ₈	+ 3/8
" " " " "prefs.	56	57 ³ / ₄	58	+ 2

De geldmarkt was aanvankelijk ruim, doch werd tegen het slot stroever; het einde der berichtperiode gaf een notering van 4¹/₂ pCt. te aanschouwen.

GOEDERENHANDEL.

GRANEN.

14 November 1921.

Oogstberichten blijven algemeen gunstig. Wel schijnt de achterstand bij den najaarsuitzaai, die in Europa door het droge weder was teveegebracht, nog niet geheel te zijn ingehaald, ondanks den eindelijk gevallen regen. De koude, die daarop in eenige landen onmiddellijk is gevolgd, vormt namelijk weer een nieuw beletsel. Ernstig is de toestand echter in Engeland evenmin als in Frankrijk, terwijl de stand der najaarsgewassen in Duitschland bevredigend is.

De graanmarkten toonden overal in de afgelopen week eene vrij vaste stemming. Het meest gemotiveerd leek ons die stemming in Europa voor voedergraan. De verschepingen van maïs uit Noord- en Zuid-Amerika zijn nu reeds eenige weken matig en veel kleiner dan in September en de eerste helft van October. Daardoor is het dringende aanbod van stoomende partijen verdwenen en bestaat we-

der een beter evenwicht tusschen vraag en aanbod. Daarbij werkt het koudere weder het verbruik en den kooplust in de hand, zoodat eindelijk ook in Engeland de vraag is verbeterd en eenige ladingen maïs, die van Argentinië en Zuid-Afrika aan de Engelsche kust waren aangekomen, daar konden worden ondergebracht. Ook verschillende vastelandsche markten, waaronder Spanje, Antwerpen en Rotterdam, kochten eenige spoedig verwachte ladingen La Plata- en Donaumaïs en deze verlichting der markt had eene prijsverbetering ten gevolge, die den prijs weder bracht op het Argentijnsche niveau. Indien de verschepingen niet weder worden opgevoerd tot de overdreven afmetingen van eenigen tijd geleden en de consumptie in Europa zich blijft handhaven op den tegenwoordigen omvang, dan zullen overladen markten, zooals wij in September en October hebben meegemaakt, verder kunnen uitblijven. De mogelijkheid van groote verschepingen blijft echter steeds bestaan, want de exportoverschotten van Zuid- en Noord-Amerika zijn zeer groot. In de Vereenigde Staten is het weder gunstig voor het binnenhalen en dorschen van den nieuwen oogst, die in omvang vrijwel gelijk is aan den vorigen. Daarbij komt, dat de oude voorraden veel grooter zijn dan in vorige jaren en de binnenlandsche vraag niet in overeenstemming is met het aanbod. Dat in Argentinië nog zeer veel maïs voor uitvoer beschikbaar ligt, is bekend, terwijl de nieuwe pas gezaaide maïs er uitstekend voor staat. In dit alles liggen geen oorzaken voor vaste maïsmarkten in de uitvoerlanden, terwijl bovendien de lage koers van de mark Duitsche inkoop belemmert. Toch begint in de laatste dagen ook in Duitschland de belangstelling voor maïs weder te herleven en ook onder den invloed van vraag uit andere midden-Europeesche landen kon speciaal voor La Plata-maïs de prijs zich daar herstellen tot nabij den prijs aan de wereldmarkt. De maïsprijs te Chicago was in de afgelopen week vrij stabiel en het slot op Zaterdag was, mede onder den invloed der zeer vaste tarwemarkt, 1 à 1¹/₄ dollarcent per 56 lbs. hooger dan eene week tevoren. Heden ging van die verhooging echter weder de helft verloren. Ook Argentinië was iets vaster en steeg 20 centavos per 100 Kgr.

Gerst was ook ditmaal weder moeilijker te plaatsen dan maïs. Haver vond in verschillende Europeesche landen betere vraag tot eenigszins hoogere prijzen wegens het koudere weder.

Vinden wij voor voedergraan in Europa aanleiding tot eene beter marktstemming wegens kleinere verschepingen en het koudere weder, voor tarwe lijkt ons de vaste stemming minder gemotiveerd. Koude kan nauwelijks als reden gelden voor prijsverhoging van tarwe en de statistische positie van dit artikel is in de afgelopen week niet veranderd. Op eenige uitzonderingen van weinig beteekenis na blijven de oogsten zich overal gunstig ontwikkelen en de berekeningen van uitvoeroverschotten in de exportlanden en de behoefte van de tarwevoerende landen, die nu en dan verschijnen, blijven steeds wijzen op een teveel aan tarwe in de wereld, waarvoor in dit seizoen geen koopers te vinden zullen zijn, tenzij een der oogsten op het Zuidelijk halfrond zeer spoedig een sterken tegenslag ondervindt. Dat dient echter spoedig te gebeuren, want in Australië en Argentinië wordt de tarwe geoogst in December/Januari. Voorloopig staat in beide landen de tarwe er nog uitstekend voor. Juist in de afgelopen week verscheen eene berekening van een bekend Engelsch statisticus, die tot de conclusie komt, dat de uitvoerlanden in het loopende seizoen bijna 5¹/₂ miljoen ton meer tarwe zullen aan te bieden hebben dan de invoerlanden behoeven.

Dit is eene veel grootere hoeveelheid dan tot nog toe werd berekend. Zooals wij echter reeds in een onzer vorige overzichten opmerkten, werd tot nog toe naar onze meening te weinig rekening gehouden met den grooten omvang der eigen oogsten van de Europeesche invoerlanden. Voor de berekening van de invoerbehoefte van die landen werd eenvoudig het cijfer der eerste drie maanden van het loopende seizoen vermenigvuldigd met vier, hetgeen ons onjuist voorkwam, omdat in die drie maanden en ook nog daarna tarwe naar Europa is verscheept tegen inkoop, die hadden plaats gevonden, toen nog niet bekend was hoe goed de eigen oogsten zouden uitvallen. Sir James Wilson, die de nieuwe berekening heeft opgesteld, is van diezelfde meening en schat, dat Europa reeds in de eerste drie maanden de helft heeft ingevoerd van zijn geheele jaarbehoefte.

In de afgelopen week vertoonden de verschepingen van tarwe eene belangrijke vermindering tegenover vorige weken. Zowel Australië als Noord-Amerika melden kleinere cijfers, doch men zal nog eenige weken dienen af te wachten, vóór hieruit conclusies mogen worden getrokken. Toch

Noteringen.

Data	Chicago			Buenos Ayres		
	Tarwe Dec.	Mais Dec.	Haver Dec.	Tarwe Nov.	Mais Nov.	Lijnzaad Nov.
12 Nov. '21	109	46 ⁷ / ₈	32 ³ / ₄	12,50	7,50	16,90
5 ,, '21	101 ¹ / ₄	45 ⁷ / ₈	31 ¹ / ₂	12,30	7,80	16,50
12 Nov. '20	184 ³ / ₄	74 ⁵ / ₈	48 ¹ / ₈	18,95 ¹	9,— ²	20,95 ²
12 Nov. '19	227 ¹ / ₂	130 ³ / ₈	71 ¹ / ₂	14,20 ²	7,15 ²	25,70 ²
12 Nov. '18	224	118 ¹ / ₄	70 ¹ / ₂	—	—	—
20 Juli '14	82	56 ³ / ₈	36 ¹ / ₂	9,40	5,38	13,70 ²

¹) per Februari. ²) per December.

Locoprijzen te Rotterdam/Amsterdam.

Soorten	14 Nov. 1921	7 Oct. 1921	15 Nov. 1920
Tarwe*	13,—	12 ¹ / ₂	29 ¹ / ₄
Rogge (No. 2 Western) ¹)	11,75	11,—	27 ¹ / ₂
Mais (La Plata)	188,—	176,—	315,—
Gerst (48 lb. malting) .. ²)	208,—	205,—	402,—
Haver (38 lb. white cl.) .. ³)	11,—	10 ¹ / ₂	18,50
Lijnkoeken (Noord-Ameri- ka van La Plata-zaad) ⁴)	17,50	15,75	22,—
Lijnzaad (La Plata).... ⁴)	365,—	344,—	595,—

¹) p. 100 K.G. ²) p. 2000 K.G. ³) p. 1000 K.G. ⁴) per 1960 K.G. ⁵) n.o. ⁶) Nr. 2 Hard/Red Winter Wheat.

AANVOEREN in tons van 1000 K.G.

Artikelen.	Rotterdam			Amsterdam			Totaal	
	7/12 Nov. 1921	Sedert 1 Jan. 1921	Opereenk. tijdvak 1920	7/12 Nov. 1921	Sedert 1 Jan. 1921	Opereenk. tijdvak 1920	1921	1920
Tarwe	2.248	1.331.977	542.414	—	37.502	117.521	1.369.479	639.935
Rogge	1.086	140.826	168.194	217	542	752	141.368	108.946
Boekweit	281	7.082	2.825	—	576	—	7.658	2.825
Mais	8.559	871.916	358.024	3.475	90.051	56.840	961.967	414.864
Gerst	9.864	219.392	61.932	45	8.549	3.613	227.941	65.545
Haver	—	68.499	25.248	940	4.285	—	72.784	25.248
Lijnzaad	846	134.499	48.581	—	105.735	34.823	240.234	83.404
Lijnkoek	2.448	97.609	36.396	2.472	28.823	2.606	126.432	39.002
Tarwemeel	939	50.125	25.877	345	2.787	—	52.912	25.877
Andere meelsoorten	30	36.567	30.154	87	1.750	100	38.317	30.254

steeg de Noord-Amerikaansche tarweprijs belangrijk. Chicago herstelde zich na het laagte-record van 3 November. eerst langzaam, daarna sneller en op 12 November was de prijs voor den Decembertermijn reeds 9³/₄ dollaroent per 60 lbs. of bijna evenveel procenten boven het laagste punt gestegen. Als redenen daarvoor vindt men afname van de aanvoeren, geregelde vraag naar Britsch-Indië en Italië en bovendien nu en dan de gebruikelijke, doch ditmaal slechts schuchtere ongunstige oogstberichten uit Kansas en het verdere Zuid-Westen. Italië's vraag schijnt zich de laatste dagen minder sterk te laten voelen en zoolang de groote Europeesche invoerlanden zich niet sterker laten gelden; kan Britsch-Indië niet genoeg gewicht in de schaal leggen om eene blijvende vaste stemming teweeg te brengen. Op het oogenblik koopt slechts Engeland geregeld tarwe in Noord-Amerika. Het deed dat zelfs tot stijgende prijzen, doch bepaalde zich bijna geheel tot het kopen van Canadeesche tarwe. In Canada blijven de aanvoeren bij voortdurende zeer groot en terwijl in de Vereenigde Staten reeds een zeer groot gedeelte van de tarwe ter markt is gebracht en ook de uitvoer van zeer groote afmetingen is geweest, heeft Canada eerst een veel kleiner deel van zijn zeer grooten oogst kunnen afzetten. Het is dan ook vooral het Canadeesche aanbod, dat in Noord-Amerika tegenwoordig vooral stijging van den tarweprijs tegenhoudt. Daarbij komt de omstandigheid, dat Argentinië nog altijd, ondanks zijn grooten voorraad, zoo goed als niets verscheppt en een zeer goeden nieuwen oogst verwacht, evenals Australië, en Europa onvoldoenden kooplust toont. De Amerikaansche prijsverhoogingen houden dan ook gewoonlijk niet lang stand en heden daalde te Chicago de prijs weder belangrijk. De verlaging bedroeg voor den December-termijn 3%, voor den Mei-termijn 3¹/₂ cent per 60 lbs. In Argentinië blijft de markt weifelend en de Noord-Amerikaansche prijsverhoging had daar geen vaste markten tengevolge. De prijs bleef vrijwel onveranderd, met uitzondering van den November-termijn te Buenos Aires, die van 5 tot 12 November 20 centavos per 100 Kgr. kon verbeteren. Zaken naar Europa blijven nog steeds zeer zeldzaam. Wel werden aan de Londensche markt eenige ladingen van den nieuwen oogst verhandeld, doch deze zaken betroffen dekking van verkopen van geruimen tijd geleden.

Lijnzaad was in Engeland, ondanks het koudere weder en betere vraag voor koeken, niet vaster. Groote Argentijnsche verschepingen met onveranderlijk gunstige oogstvooruitzichten en steeds weder ruimen aanvoer naar de Argentijnsche havens werkten daartoe mede, en vooral ook ruimer aanbod uit Britsch-Indië. De zeer bevredigende vraag voor koeken kon echter op het continent leiden tot vermeerdering der vraag naar lijnzaad en hogere prijzen.

Nederland. In de afgelopen week toonden de Nederlandsche meelfabrikanten meer belangstelling voor buitenlandse tarwe en er werd geregeld gekocht uit de bekende Belgische overvloedige voorraden Noord-Amerikaan-

sche tarwe. In mais was de handel de geheele week geanimeerd voor spoedige posities. Geringe voorraden, kleine aanvoeren en de verwachting, dat deze niet spoedig zullen vermeerderen, hadden eene belangrijke prijsverhoging ten gevolge. De consumptie-vraag blijft levendig en de bezwaren, om voor aankomende partijen mais plaatsing te vinden, behooren tot de geschiedenis. Voor spoedige mais worden belangrijke premies betaald. Dit kwam ten goede aan de voorraden van Donau- en Zuid-Afrikaansche mais, die tot nog toe zoo weinig belangstelling ontmoetten en nu gemakkelijker koopers vinden. Gerst profiteert echter niet van deze positie en de prijzen konden zich niet verbeteren.

Goede vraag voor koeken in verband met het koude weder had uitbreiding der zaken in lijnzaad ten gevolge, waardoor de prijs in den loop der week f 10,— à f 15,— per last kon stijgen. Vooral voor spoedig zaad bestond belangstelling en bij gebrek aan direct aanbod op Nederlandsche havens kocht men de laatste dagen geregeld Argentijnsch lijnzaad, verwacht in Engelsche havens, ter overlading naar Nederland. Ook via Antwerpen kwamen verschillende inkoop tot stand.

SUIKER.

Aangezien men in de Europeesche bietsuikerdistricten met het rooien der bieten vrijwel geëindigd is, heeft de intrede van vorstweeder na den sterken neerslag geen nadeelige gevolgen gehad voor den bietsuiker oogst.

In Duitschland zijn de fabrieken in volle werking en zien sommige reeds spoedig het einde der campagne van dit jaar tegemoet. F. O. Licht vindt in het tot heden toe opgeleverde resultaat geen aanleiding om zijne raming van de Duitsche productie van dit jaar van ongeveer 1.300.000 tons ruwe suiker te veranderen. Hetzelfde geldt voor Tsjecho-Slowakye, Holland en België, terwijl men in Frankrijk nog iets ten achter is en de opbrengst aldaar niet aan de gekoesterde verwachtingen beantwoordt.

De Engelsche consumptie blijft zich verder op een belangrijk hooger peil handhaven dan in het vorige jaar, hetgeen uit de laatste statistiek van den Board of Trade blijkt.

	October		Januari-October	
	1921	1920	1921	1920
Import rietsuiker	33.508	80.560	689.878	1.000.913
" biet	—	—	—	—
" geraffineerd ..	23.178	105	403.695	119.620
Totaal.....	56.686	80.665	1.093.573	1.120.533
Voorraad in Entrepôt ..	180.900	300.700	—	—
" „ Raffinader ..	27.200	34.350	—	—
Productie ..	67.808	72.622	657.725	682.898
Binnenlandsch verbruik	113.961	80.922	1.156.404	984.017
Totale export	399	1.738	2.995	12.456

De zichtbare voorraden bedragen volgens F.O. Licht:

	1921	1920	1919	
Duitschland 1 Sept. ...	63.663	84.959	217.798	tons
Tsjecho Slowakye 1 Sept.	70.073	65.596	215.000*	"
Frankrijk 1 Sept.	30.834	75.738	8.058	"
Nederland 15 Oct.	8.667	15.720	4.723	"
België 1 Oct.	4.644	12.627	20.336	"
Engeland 1 Oct.	307.577	356.861	325.320	"
Totaal in Europa	485.458	611.501	791.235	tons
V. S. v. N. A. 6 Oct. ...	61.072	71.311	55.686	"
Cuba, alle havens 8 Oct.	1.150.000	293.674	284.152	"
Totaal	1.696.530	976.486	1.131.073	tons

*) Raming.

De suikermarkten bleven in de afgelopen week vrijwel onveranderd. Op de Amerikaanse markt werden verdere kwantiteiten Cubasuiker door de regeeringscommissie tot 2½ c. c. & f. New York verkocht. De noteeringen bleven onveranderd.

De laatste Cuba-statistiek luidt:

	1921	1920	1919	
Weekontvangst t. 5 Nov.	10.000	1.428	12.181	tons
Tot. ontv. 1 Dec.—5 Nov.	3.264.860	3.543.439	3.892.639	"
Werkende fabrieken.....	1	—	—	"
Weekexport tot 5 Nov.	59.000	2.870	55.911	"
Tot. exp. 1 Jan.—5 Nov.	2.161.740	3.537.185	3.596.917	"
Totale voorraad 5 Nov.	1.105.000	292.232	240.422	"

Op Java verkreeg de markt een iets flauwer aanzien door herverkoop van Britsch-Indië. Omzetten blijven echter zeer beperkt. De Vereenigde Producenten weigerden biedingen van f 12,—, 11½ en 11,— voor Superieur uit den nieuwen oogst, resp. April, Mei en Juni-levering en f 9½, 9,— en 8½ voor bruine suiker zelfde levering.

Op de Hollandsche termijnmarkt bleef de stemming kalm met vrijwel onveranderde noteeringen.

NOTEERINGEN.

Data.	Amsterdam per loopende maand	Londen			New York 96 p Ct. Centrifugals
		Tates Cubes No. 1	White Java f.o.b. per Nov./Dec.	Amer. Granulated c.f. Nov./Dec.	
9 Nov. '21	f 21 3/8	Sh. 55/6	Sh. 17/6	Sh. 21/3	\$ cts. 4,11/4,06
2 " '21	" 20 3/4	55/6	17/6	21/3	4,11/4,06
9 Nov. '20	" —	100/-	51/-	—	7,27
9 Nov. '19	" —	72/-	59/-	—	7,28
4 Juli '14	" 11 1/2	18/-	—	—	3,28

KATOEN.

Noteering voor Loco-Katoen. (Middling Uplands).

	14 Nov. '21	7 Nov. '21	1 Nov. '21	12 Nov. '20	14 Nov. '19
New York voor Middling ..	17,— c	18,90 c	18,75 c	19,40 c	39,65 c
New Orleans voor Middling	16,25 c	18,25 c	18,50 c	18,75 c	39,75 c
Liverpool voor Fy Middling	11,28 d ¹⁾	12,51 d ²⁾	12,72 d ³⁾	16,06 d	25,83 d

1) 12 Nov. '21. 2) 5 Nov. '21. 3) 29 Oct. '21.

Ontvangsten in- en uitvoeren van Amerikaansche havens. (In duizendtallen balen).

	1 Aug. '21 tot 12 Nov. '21	Ooreenkomstige perioden	
		1920	1919
Ontvangsten Gulf-Havens..	1765	1856	1201
" Atlant. Havens	561	387	976
Uitvoer naar Gr. Britannië	429	511	703
" " t Vasteland.	567	481	426
" " Japan etc...			
Voorraden in duizendtallen	14 Nov. '21	12 Nov. '20	14 Nov. '19
Amerik. havens.....	1570	1288	1632
Binnenland.....	1445	1248	1117
New York	—	22	92
New Orleans	—	357	458
Liverpool	852	855	658

KOFFIE.

(Mededeeling van de Makelaars G. Duuring & Zoon, Kolff & Witkamp en Leonard Jacobson & Zonen).

Noteeringen en voorraden.

Data	Rio		Santos		Wisselkoers
	Voorraad	Prijs No. 7	Voorraad	Prijs No. 4	
12 Nov. 1921	1.793.000	12.400	2.966.000	15.500	7 3/8
5 " 1921	1.749.000	12.450	2.968.000	15.500	8
29 Oct. 1921	1.753.000	12.450	2.994.000	15.400	8 1/16
12 Nov. 1920	473.000	7.825	2.468.000	9.800	11 1/2

Ontvangsten.

Data	Rio		Santos	
	Afgelopen week	Sedert 1 Juli	Afgelopen week	Sedert 1 Juli
12 Nov. 1921....	86.000	1.748.000	185.000	3.327.000
12 Nov. 1920....	61.000	1.122.000	819.000	4.543.000

VERKEERSWEZEN.

SCHIEPVAART.

GRAAN.

Data	Petrograd Londen/ R'dam	Odessa Rotterdam	Atl. Kust Ver. Staten		San Lorenzo	
			Rotterdam	Bristol Kanaal	Rotterdam	Engeland
7-12 Nov. 1921	—	—	13 cts.	3/3	20/-	20/-
31 O.—5 Nov. 1921	—	—	4/-	4/-	20/-	20/-
8-13 Nov. 1920	—	—	—	—	75/-	75/-
10-15 Nov. 1919	—	—	f 75,— ¹⁾	8/6 ²⁾	195/-	65/-
Juli 1914	11 d.	7/3	1/11 1/4	1/11 1/4	12/-	12/-

KOLEN.

Data	Cardiff				Oostk. Engeland	
	Bordeaux	Genua	Port Said	La Plata Rotter	Rotterdam	Gothenburg
7-12 Nov. 1921	7/9	13/-	16/-	21/-	5/6	9/-
31 O.—5 N. 1921	7/6	13/-	15/-	22/-	5/6	8/3
8-13 Nov. 1920	20/-	27/6	27/6	37/6	—	—
10-15 Nov. 1919	60/-	77/6	70/-	50/-	f 10,—	Kr. 40
Juli 1914	fr. 7,—	7/-	7/3	14/6	3/2	4/-

DIVERSEN.

Data		Bombay West Europa (d. w.)	Birma West Europa (rijst)	Vladtoestock West Europa	Chilt West Europa (salpeter)
		7-12 Nov. 1921..	20/-	—	—
31 Oct.—5 Nov. 1921..	27/6	—	—	38/6	
8-13 Nov. 1920..	80/-	112/6	—	100/-	
10-15 Nov. 1919..	120/-	175/-	—	230/-	
Juli 1914..	14/6	16/3	25/-	22/3	

1) Per ton stukgoed. 2) Voor Britsche schepen.

Graan Petrograd per quarter van 496 lbs. zwaar, Odessa per unit, Ver. Staten per quarter van 480 lbs. zwaar. Overige noteeringen per ton van 1015 K.G.

RIJNVAART.

Week van 5 tot 12 November 1921.

In de afgelopen week was meer aanbod van, dan vraag naar scheepsruimte. De vracht van Rotterdam naar de Ruhrhavens bedroeg f 1,— tot 75 cents per last. Tegen daghuur werd geen scheepsruimte bevracht.

Het sleeploon Rotterdam—Ruhrhavens bedroeg het 50 tot 55 cents tarief.

De vracht van de Ruhr naar den Bovenrijn (Mainz/Mannheim) werd in het begin der week met Mk. 17,— per ton, de laatste dagen der week met Mk. 1,— per dag per ton genoteerd, terwijl het sleeploon Ruhr-Mannheim gemiddeld Mk. 30,— per last bedroeg.

Door groot aanbod van scheepsruimte werd de vracht voor exportkolen van de Ruhrhavens naar Rotterdam met slechts 25 tot 50 cents per ton met vrij slepen genoteerd.

In den waterstand op den Rijn viel in de afgelopen week een aanzienlijke was te constateeren. Cauber Pegel noteerde einde der week Mtr. 1,83.

